

Danas počinje sedamnaesti Kopaonik biznis forum 2010

Strategijski zaokret

Vlada od 2009. strategijski pokrovitelj skupa: Sa prošlogodišnjeg Kopaonik biznis foruma

Savez ekonomista Srbije i Udruženje korporativnih direktora Srbije organizuju sedamnaesti put Kopaonik biznis forum 2010. Tema trodnevnog skupa koji počinje danas je, „Srbija posle krize: kako se pozicionirati u globalnoj ekonomiji“. Na strukturu programa, navode organizatori, uticala je činjenica da se Srbija početkom 2010. nalazi u novoj tački strategijskog zaokreta na koju presudno utiču efekti globalne recesije i preovlađujući način izlaska iz nje. Za glavljiivanje banaka i pad tražnje na globalnom nivou zajedno sa rastom značaja geoekonomskog faktora usložnjavaju završetak ekonomske tranzicije Srbije i njenu integraciju sa EU.

Osnovna karakteristika nove situacije, smatraju ekonomisti, jeste opšta turbulencija, odnosno rast izloženosti svim vrstama rizika. Oni ističu da to ne znači da treba izbegavati rizike, jer smatraju da je to i dovelo do pada ionako ni-

skog nivoa ekonomske aktivnosti, već da je neophodno inteligentno upravljati rizikom, što znači izbegavati rizike koji se ne mogu kontrolisati i prihvatati rizike koji dovode do nadprosečnih prinosa.

Očekivanja organizatora skupa su usmerena prema razvoju koncepta koji omogućava strategijsko pozicioniranje Srbije prema EU i drugim relevantnim ekonomijama kao i jasan model upravljanja državom koji konzistentno određuje odnos između regulatora i privatnog

i javnog sektora. Organizator tradicionalno pristupa skupovima ove vrste sa optimizmom i dostojanstvom nastojeći da konstruktivnom raspravom poveća kapacitet Srbije za reforme. U svom radu organizator se trudi da bude na

prijateljskoj distanci prema Vladi koja je od prošle godine koncepcijski pokrovitelj skupa. Na skupu će učestvovati relevantni donosioci ekonomskih odluka iz zemlje kao i strane diplomate i investitori iz SAD, Rusije, Nemačke, Grčke, Italije, Austrije i Slovenije.

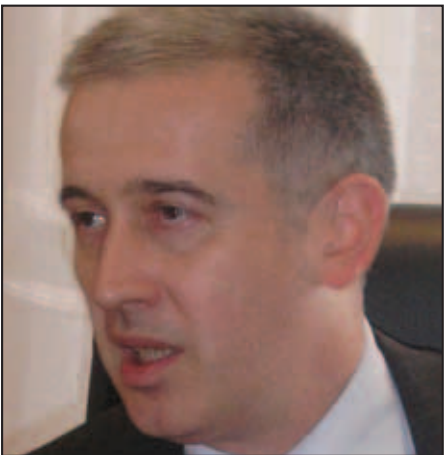
Potpredsednik Vlade Srbije i ministar ekonomije i regionalnog razvoja Mladen Dinkić

Povećanje plata i penzija najkasnije u septembru

Radovan Jelašić, guverner Narodne banke Srbije

Očekujem da me privrednici pohvale

Predrag Petronijević, direktor Uprave carina Srbije

Kriza umanjila efekte vizne liberalizacije

Toplica Spasojević, predsednik Udruženja korporativnih direktora Srbije

Privrednicima odgovara jednovalutni sistem

RAZGOVOR

Aleksandar Milošević

Jedan od glavnih problema naše privrede je nestabilnost deviznog kursa. Kurs je paradigma situacije u jednoj ekonomiji. I mada je guverner Narodne banke Rado- van Jelašić u pravu kada kaže da kursom ne mogu da se peglaju strateški problemi u jed- noj ekonomiji, činjenica je da niko neće da uzme kredit, čak ni ako je povoljan, ako će kurs godišnje padati 10 ili 20 odsto, što znači direk- nu kaznu za svakog ko je uzeo pozajmicu. Na-

ša ekonomija vuče strukturalne probleme više od 30 godina i njihovo rešavanje putem kursa nije uspeo nijednom, kao što neće uspeti ni sa- da. Tu se slažem sa guvernerom. Ne može dr- žava neograničeno da troši, da zapošljava nove ljude, kreći škole po celoj zemlji, ulaže u nepro- izvodne investicije i da bude generator inflaci- je u zemlji. Takvo ponašanje ne može da se od- brani samo kursom. Ali, jednako tako očeku- jem da NBS hrabro uzvrat i da kaže gde su pra- vi uzroci inflacije, da ona nije u preteranoj po- trošnji pojedinaca ili preduzeća, već da inflaci- ju uzrokuje to što privrednici ne ulažu, a pojed- nici ne kupuju, što stvara nedostatak tražnje i proizvodnih kapaciteta. Država i mi kao poje- dinci moramo da napravimo preokret kako bi- smo omogućili privrednicima da investiraju za

šta se moraju naći i sredstva. Možda ćemo zbog investicija napraviti i malu inflaciju, ali za to vreme treba da preorijentišemo našu privredu ka izvozu - kaže u razgovoru za Danas Toplica Spasojević, predsednik Udruženja korporativ- nih direktora Srbije, povodom početka eko- nomsko-političkog samita na Kopaoniku.

● **U NBS-u smatraju da su privrednici delom i sami od- govorni za efekte promene kursa koje osećaju, s obzi- rom na to da ne koriste u dovoljnoj meri terminsku ku- povinu deviza?**

- Kurs stvara dve vrste problema. Jedan su tekuća pitanja: Za koliko ste kupili i za koliko prodali robu. Terminska kupovina takođe ko- šta, ali makar znate na čemu ste i u tome se sla- žem sa NBS-om. Ali, šta je sa obavezama po kreditnim linijama koje su već uzete? Ključni problem za privredu su kursne razlike za kre- dite izražene u evrima. Mi nismo imali priliku da uzmemo kredite u dinarima, kada je kama- ta bila 20 ili 30 odsto. To nije imalo smisla. Tu je, takođe, i problem kredita uzetih za opremu za finansiranje izvozne proizvodnje. Kako da budete izvozno orijentisani i konkurentni na stranom tržištu kada kurs padne 10 ili 20 od- sto? Moramo da odredimo period od tri ili če- tiri godine u kojima će kurs biti stabilan i da ta-

mogu dosta brzo da se preokrenu. Oni imaju čitav spisak toga šta treba uraditi, od devizne rezerve do smanjenja obavezne rezerve na di- narske kredite i slično. Što se tiče privrede, njoj odgovara i da uvedemo samo evro. Ali, ako je NBS zadužena za dinar, nije li logično da ona čuva našu nacionalnu valutu, a ne da je upropasti sa 30 odsto devalvacije u 14 ili 15 meseci. Nismo mi problem zato što dinar ni- je platežno sredstvo u zemlji, već poslovne banke i NBS koja im daje okvir za poslovanje. Privrednici bi voleli da imamo jednovalutni sistem, bio to dinar ili evro.

● **Koje su osnovne mere koje ćete predložiti vladi radi poboljšanja uslova za investiranje i stanja privrede?**

- Treba da se obezbedi stabilnost i da se na- stavi definisanje strateških pravaca razvoja. Po- trebno je pojačati konkurentnost i iznaći sred- stva za stimulaciju industrije i grana koje na kratak rok mogu da donesu stabilnost i održiv rast u prilivu deviza. Ono što su uradile svetske vlade u prošloj godini, ubacivši u sistem preko 10.000 milijardi dolara, bilo je dobro. Mi nismo imali takve mere, već smo čak imali izvlačenje para iz sistema. Bez upumpavanja novca u naš ekonomski sistem, ne možemo da očekujemo rast nacionalnog dohotka i preorijentisanje

SPASOJEVIĆ

Ono što su uradile svetske vlade u prošloj godini, ubacivši u sistem preko 10.000 milijardi dolara, bilo je dobro. Mi nismo imali takve mere, već smo čak imali izvlačenje para iz sistema. Bez upumpavanja novca u naš ekonomski sistem, ne možemo da očekujemo rast nacionalnog dohotka

da cela država preorijentiše privredu ka izvozu. Moramo da dodemo do toga da učešće izvoza u bruto domaćem proizvodu bude mnogo veće nego što je sada, da dostigne bar 50 odsto.

● **Kako preusmeriti privredu ka izvozu i stimulisati neophodne investicije?**

- Prvo moramo da definišemo glavne pravce u kojima Srbija ima stratešku prednost. To su poljoprivreda, energetika, infrastruktura i neke prerađivačke industrije bazirane na poljoprivredi. Preduzeća iz tih oblasti mogu da budu konkurentna na stranom tržištu, kao i Fijat, naravno. Tu je i masa malih i srednjih preduzeća, ko- ja bi takođe mogla da budu konkurentna u ne- kim proizvodnim nišama. Ako definišemo ko- je su to grane, onda bismo morali da definiše- mo i koja su to dugoročna sredstva koja bi se ponudila po povoljnijim kamatama, radi in- vestiranja u izvoz. Posle toga moramo da nađemo izvore sredstava. Postoji mnogo neiskorišćenih sredstava u bankama, a tu su, takođe, i sredstva iz deviznih rezervi koje su isuviše velike.

● **Banke tvrde da one taj neiskorišćeni novac nema- ju kome da plasiraju, jer nema dovoljno kvalitetnih klijenata i projekata?**

- One su u pravu. Srbija ima srazmerno naj- veći procenat dobrih privrednika u regionu. Recite pet imena dobrih privrednika u Sloveni- ji, Hrvatskoj, Crnoj Gori, Bosni ili Bugarskoj, koja bi mogla da se nose sa našim privrednici- ma. Mi imamo privrednike, ali niko od njih ne želi da investira kada znaju da će više da izgube na kursnim razlikama nego što će da zarade.

● **Dakle, opet se vraćamo na kurs kao glavni problem privrede. Deevrizacija se pominje kao rešenje, ali za nju treba vremena?**

- Kurs je jedna od stvari preko kojih se sve prelama. Deevrizacija ne može brzo da se sprovede, mada neki bankari kažu i da stvari

ekonomskog sistema, koji je zavisao od stranih investicija, sa izvozom koji je na nivou od samo 28 odsto BDP-a.

● **Gde može država da pronađe novca za to?**

- Imamo novca u deviznim rezervama, a imamo novac i u bankama, koji može da bude aktiviran oslobođanjem od obaveznih rezervi. Hrvatska narodna banka je tako smanjila rezervu sa 14 na 11 odsto i oslobodila 1,5 milijardi evra, koje je pre mesec dana ubacila u sistem. To je ozbiljan doprinos. Oni stimulišu svoju privre- du. Država bi mogla i da napravi garancijski fond da pomogne bankama da budu lakše ruke u odobravanju kredita za investicije u nerazvi- jenim područjima i za grane koje nisu toliko si- gurne i profitabilne. Jedno od rešenja bilo bi i da Fond za razvoj malo olabavi kriterijume i da ne zahteva bankarske garancije. Tako bismo regionalno razvili Srbiju i ubacili novac u grane u kojima imamo komparativne prednosti. Treba hitno krenuti u izgradnju putne i železničke in- frastrukture, jer ćemo tako privući strane in- vestitore, a unutrašnjost Srbije će prodisati. Slede- ća tačka je nastavak rada na giljotini propisa i rada na povećanju konkurentnosti Srbije. Na- damo se da ćemo skočiti na listama konkurent- nosti Svetske banke i Svetskog ekonomskog fo- ruma i tako privući investitore. Treba intenziv- no nastaviti aktivnost na dovođenju strateških investitora, kao što je to slučaj u Kragujevcu sa Fijatom. Potrebna su nam još dva ili tri takva in- vestitora koji bi pokrenuli cele regione i indu- striju. Znamo da to nije lako, ali treba naći reše- nje. Treba poraditi i na Zakonu o planiranju i iz- gradnji, pošto je nedostatak podzakonskih aka- ta zakodio građevinsku operativu, koja ima ogroman multiplikator. Ubrzavanje stvari u toj oblasti pomoglo bi i rast BDP-a i sve oblasti ve- zane za građevinarstvo. ■

Dragan Đuričin, predsednik Saveza ekonomista Srbije

Glavni problem je jaz u proizvodnji

RAZGOVOR

Aleksandar Milošević

Sa ovim nivoom ekonomske aktivnosti Srbija ne može da održi socijalnu stabil- nost i nema dugoročnu održivost pri- vrednog modela. Najlošija vest za nas je to što su zaustavljene reforme i što nismo u stanju da definišemo dugoročnu stra- tegiju radikalnog povećavanja ekonomskih aktivnosti. Srbija se nalazi u kombinovanoj krizi. S jedne strane, država je u poslednjih 20 godina u krizi tranzicionizma, a od 2008. je i pod uticajem globalne krize. U poslednjih godinu dana imali smo pad industrijske proizvodnje od 12 proce- nata i pad bruto domaćeg proizvoda od četiri odsto. To su loše vesti, uz koje treba dodati i bu- džetski deficit od četiri procenta. Što se tiče do- brih vesti, i dalje imamo relativnu stabilnost ce- na, kao posledicu našeg monetarnog modela, ali imamo i polulošu vest u vidu nestabilnosti kur- sa, s obzirom na to da je poslednje dve godine di- nar izgubio oko 18 odsto vrednosti. Osnovna ideja ovog skupa je da Vladi damo korisne su- geste kako bi privreda iz ove teške krize izašla što pre - kaže u razgovoru za Danas Dragan Đuri- čin, predsednik Saveza ekonomista Srbije, pred današnji početak tradicionalnog trodnevnog okupljanja ekonomista, privrede i predstavnika vlasti na Kopaoniku, radi razmatranja aktuelne ekonomske situacije i budućih koraka.

● **Iz Vlade poručuju da je Srbija praktično izašla iz kri- ze citirajući procenu Međunarodnog monetarnog fonda da će privredni rast ove godine biti dva odsto. U kojoj meri je, po vašem mišljenju, kriza i dalje pri- sutna u Srbiji?**

- Moram da kažem da je, ako poredimo nas sa sličnim zemljama u okruženju i nekim drugim zemljama koje su završile tranziciju, vlada učinila sve što je maksimalno mogla da učini. U Sri- bi je pad mnogo manji nego u drugim zemljama. Ali, u Srbiji je problem što je privreda nedogreja- na. Mi se nalazimo na 69 odsto BDP-a iz 1989. godine i na 44 procenta industrijske proizvodnje iz 1989. To je bila poslednja godina pre tranzici- je. Mi smo impotentna ekonomija koja se nalazi na niskom nivou privredne aktivnosti, koju mo-

ĐURIČIN

Srbija bi mogla da aglomerira imanja privatnih posednika i da reprivatizuje privatizovana poljoprivredna gazdinstva, koja u mnogim slučajevima ne rade kako treba. Srbija mora dramatično da poveća nivo proizvodnje u poljoprivredi. Mi trenutno imamo pozitivan bilans u poljoprivredi, ali je sramota da ova zemlja toliko hrane uvozi

ramo da povećamo da bismo uskladili agregat- nu tražnju i ponudu i da ne bismo imali perma- nentni pritisak na inflaciju.

● **Kako to ostvariti?**

- Glavni problem naše ekonomije je jaz u proizvodnji. Srbija je krenula u tranziciju kad i druge zemlje, 1990, ali je zbog geopolitičkog šoka taj proces tavorio 10 godina i tek 2000. do- življava ubrzanje. To što je izgubljeno prvih de- set godina jako se teško može nadoknaditi. U tranziciju smo krenuli sa idejom da smanjimo jaz u efikasnosti, a posle 20 godina ne samo da imamo jaz u efikasnosti već i u produkciji. Osnovni problem naše ekonomije je nizak ni- vo aktivnosti. To se ne može rešiti promenom monetarnog modela ili fiskalne politike ili pri- tiskom na privatne investitore da više ulažu. To su mere koje ne dodiruju metu.

● **Kako se to može rešiti?**

- Srbija mora da pronađe atraktivne investi-

Foto: Fofa

cije, da sama podigne nivo ekonomskih aktiv- nosti, kako bi povećala opšti nivo proizvodnje. U javnom sektoru se nalazi porodično srebro srpske ekonomije - energetika i telekomunika- cije. Trendovi u ekonomskoj krizi govore da se pre svega u energetici ne smanjuje nivo investi- cija i da tražnja lagano raste. Srbija ima još uvek

ranje sa telekomunikacije. Telekom Srbija je va- žna kompanija i ja bih iz strateških razloga tu primenio isti model - dokapitalizaciju strateškog partnera do 50 procenata kompanije, dok bi 50 odsto ostalo u vlasništvu Srbije. Treća grana za ulaganje je infrastruktura. Tu bih predložio mo- del „napravi, koristi i prenesi“. Tako bismo ima- li infrastrukturu, a ne bismo se zadužili. Dobra infrastruktura je važna za privatne investitore, ali nije važno da mi odmah izvlačimo koristi iz nje. Neka nam drugi naprave infrastrukturu preko koncesije, kako bi ceo ekonomski ambi- jent bio atraktivniji za investitore. Sledeće što je interesantno su delovi poljoprivrede i prehram- bene industrije. Srbija bi lako mogla da aglome- rira imanja privatnih posednika i da izvrši reprivatizaciju privatizovanih poljoprivrednih ga- zdinstava, koja u mnogim slučajevima ne rade kako treba i da se bavi selektivnom i visokopro- duktivnom poljoprivrednom proizvodnjom, naročito organskom. Srbija mora dramatično da poveća nivo proizvodnje u poljoprivredi. Mi tren- utno imamo pozitivan bilans u poljoprivredi, ali je sramota da ova zemlja toliko hrane uvozi.

Poljoprivreda, za razliku od prve tri grane koje sam pomenu, ima antiuvozne ciljeve, dok ove tri imaju izvozne ciljeve. Ako se bude toliko inve- stiralo, onda će i privatna preduzeća imati veću tražnju, jer će ljudi imati veća primanja, što ta- kođe znači i punjenje budžeta i socijalnih fondo- va. Ovako, ako samo preraspodeljujemo mali kolač, teško ćemo održati socijalnu stabilnost, a uništićemo i ono malo privrede koja postoji. Za privatni kapital glavna mera je nula defekt u konceptualnoj infrastrukturi. Naši zakoni treba da budu kao evropski, jer onda nećemo imati re- gulatorni rizik i investitori će dolaziti, pošto će se osećati komformno.

● **U kojoj meri je pad dinara u poslednjih nekoliko meseci uticao na privrednike?**

- Mislim da se na tome radi i da će prvi efekti biti tokom ove godine. Drugi sektor za investi-

- Postojeći model jake valute u slaboj privre- di je neodrživ. On je do sada hranjen prihodi- ma od privatizacije i stranim investicijama. Sa- da je ugrožena spoljna likvidnost i monetarni model mora da se menja. Ne kažem da treba da se uvodi superfiksni kurs, ali mislim da treba da budu određene godišnje zone kretanja kur- sa, koje će biti poznate, tako da kurs bude rela- tivno fleksibilan. Predlažem formulu, stopa in- flacije plus premija od jedan ili dva odsto da bi se stimulisali izvoznici.

Vreme za radikalne reforme

● **Pomenuli ste strukturne promene. Sa njima se kasni u praktično svim oblastima. Koliko je, po vašem mišljenju, država ozbiljna u nameri da sprovede korenite reforme?**

- Ja verujem u naše tranzicioniste. Oni nemaju drugu opci- ju, osim da sprovedu strukturne reforme, jer je ovaj model neo- drživ, naročito sada kada padaju strane direktne investicije, kao posledica recesije. Strane investicije su u svetu u 2009. pale 20 odsto, a 2008. godine 14 procenata, što je kumulativno preko 40 odsto. Kod nas je to još više. Pošto je naš model stalno više trošio nego što je proizvodio i deficit kompenzovao zaduživa- njem, nećemo li da jedna generacija zbog svojih nesposobno- sti prenositi dubioze na sledeće generacije. Kod nas nije bilo ve- likih šokova i privreda se prilagodila krizi, tako da je sada vreme za radikalne reforme. Vlada može da se trudi da Srbija bude atraktivna za život, ali nisam siguran da će moći da insistira da Srbija bude dobro mesto za rad, jer će morati da se prolje mno- go znojia da nadoknadimo izgubljeno.

● **To se veoma razlikuje od stava guvernera Narodne banke Radovana Jelašića da će intervenisati samo u slučaju prevelikih dnevnih oscilacija i da ga ne zani- ma kurs, osim ukoliko utiče na inflaciju?**

- Postojeći monetarni model je vodio raču- na samo o stabilnosti cena i eventualno je, s vremena na vreme, pod njegov radar dolazio i kurs. Mislim da u uslovima recesije monetarni model mora da ima tri cilja: Stabilnost cena, stabilnost kursa i eliminacija jaza u proizvo- dnji, odnosno problema nezaposlenosti. Ako se nezaposlenost približava stopi od 20 odsto, to znači socijalnu nestabilnost.

● **Jedno od glavnih pitanja je reforma penzionog si- stema. Potpredsednik Vlade Jovan Krkobabić insistira da se penzije vezuju za plate u javnom sektoru, mini- star ekonomije Mladan Dinkić da te plate porastu ove godine, a MMF je sumnjičav prema obe ideje, naročito ako se ostvari i jedna i druga. Koje je vaše mišljenje?**

- Podržavam reformu penzionog sistema, ali ovo pitanje ima kratkoročnu i dugoročnu di- menziju. To nije pitanje distribucije sredstava, već njihovog stvaranja. Moramo ojačati privre- du da stvori više vrednosti iz kojih će se alimen- tirati penzionji fond. Bolje je da imate veći ko- lač, bez obzira na njegovu raspodelu, nego da imate mali kolač, ali atraktivnu raspodelu. Ovd- e je glavno pitanje podizanja potentnosti pri- vede. Penzionji sistem treba da se uskladi sa mogućnostima privrede i da bude na nivou si- stema koji funkcioniše u svetu.

● **Mislite li da je opravdano očekivati da će BDP ove godine toliko porasti da može da se opravda rast pla- ta u javnom sektoru?**

- Najavljene su kineske investicije, a očeku- je se i energetika. Ako se to ostvari, mislim da će to biti izvodljiv cilj.

● **Sa ove vremenske distance, kolike su bile koristi od prošlogodišnjeg okupljanja na Kopaoniku?**

- Prošle godine smo predložili kredit za odr- žanje stabilnosti kursa i sterilizaciju kapitala u stranim bankama da bi se održao nivo privred- ne aktivnosti. To su dve stvari koje je Vlada pri- menila. Stabilnost kursa je održana dosta dugo tokom godine, a monetarna stabilnost nije naru- šena. Biće dobro ako ove godine predložimo stra- tegiju izlaza iz kombinovane krize i ako to bude odgovaralo Vladi. Napravili smo i zbornik na eng- leskom, jer se ovim skupom obraćamo Evrops- koj uniji, koju želimo da ubeđimo da Srbija ima administrativni kapacitet za duboke reforme i priključenje EU ubrzanim ritmom. ■

Radovan Jelašić, guverner Narodne banke Srbije

Očekujem da me privrednici pohvale

RAZGOVOR

Ivan Radak

Iskreno se nadam da su privrednici shvatili da je nivo kursa posledica, a ne uzrok, štaviše, da se malo našalim, očekujem pohvalu jer su u poslednja tri meseca fluktuacije kursa manje nego u istom periodu prošle godine. Takođe, da podsetim, sami privrednici su se eksplicitno izjašnjavali protiv fiksnog kursa. Shvatam, naravno, da je ovaj nivo kursa bolan jer neminovno „jede“ marže, pošto se više nabavne cene i troškovi ne mogu jednostavno ugraditi u više domaće cene, zbog smanjene tražnje. Ali, upravo to i jeste tržišno privređivanje. Ranije su cene formirane po principu - nabavna cena, plus željena marža, plus željeni profit - pa ako kupac eventualno nema dovoljno novca, onda ćemo ili izlobirati državu da poveća penzije i zarade ili ćemo „ubediti“ Narodnu banku da nam smanji nabavne cene preko nižeg kursa - kaže u razgovoru za Danas guverner Narodne banke Srbije Radovan Jelašić odgovarajući na pitanje da li očekuje da zbog kursa bude u centru pažnje na Kopaonik biznis forumu i da bi privrednici mogli da iskoriste taj događaj kao još jednu priliku da ga napadnu.

● **Da li očekujete možda neke nove njihove predloge kako bi trebalo da se odnosite prema kursu i da li biste ih uopšte prihvatili?**

- NBS je otvorena za sve predloge i sugestije, ali za razliku od Vlade, ona ima zakonom jasno postavljen osnovni cilj, a to je postizanje i

Stefano Šarić

JELAŠIĆ

Osnovni cilj NBS je stabilnost cena. Nikada nijednom građaninu nisam savetovao da se zadužuje u evrima, ni kada je kurs bio 75 dinara za evro, ni kada je bio 95 dinara. A što se stabilnosti tiče, evro bi mogao i da pozavidi dinaru na stabilnosti, pošto je zajednička evropska valuta u poslednja dva meseca izgubila na vrednosti u odnosu na dolar više od 10 odsto

održavanje stabilnosti cena. I mi taj cilj postižemo, rast potrošačkih cena na kraju februara, u odnosu na isti mesec prošle godine, biće na godišnjem nivou ispod četiri odsto.

● **Kako komentarišete pojavu da se udružuju privrednici i sindikalci?**

- Obzirom na to da se čak 72 odsto bruto domaćeg proizvoda ostvaruje prodajom u Srbiji, privreda je posle više od godine dana shvatila da joj nedostaje domaća tražnja. Moram da primetim da, kada se priča o toj „tražnji“, bukvalno niko i ne spominje investiciju tražnju, nego is-

de, ja nikada nijednom građaninu nisam savetovao da se zadužuje u evrima, ni kada je kurs bio 75 dinara za evro, ni kada je bio 95 dinara. A što se stabilnosti tiče, evro bi mogao i da pozavidi dinaru na stabilnosti, pošto je zajednička evropska valuta u poslednja dva meseca izgubila na vrednosti u odnosu na dolar više od 10 odsto i nisam čuo da neko zahteva smenu gospodina Trišea. Ako pogledamo unazad, mora se konstatovati da su dnevne oscilacije kursa manje, da devizno tržište nesmetano funkcioniše, što inače NBS može i mora da garantuje. I

dalje tvrdim da će kurs biti stabilan, ali ne određujem ja nivo kursa i nisam ja taj koji određuje nivo zarada i penzija, nivo javne potrošnje, stranih direktnih investicija ili uslove na međunarodnom finansijskom tržištu koji ključno determinišu kurs.

● **Nekoliko bankara je pred kraj prošle godine izjavljivalo da će kurs već u prvom kvartalu stići do 100 dinara za evro, a da će tokom ostatka godine biti stabilan što se za sada obistinjuje. Kako oni to mogu da znaju ako Vi to ne možete da predvidite?**

- I čorava koka nabode zrno, a te prognoze su neka vrsta sarme, jedni tvrde da će kurs biti iznad te brojke, drugi da će biti znatno ispod, pa svako neka veruje u ono što voli. Neovisno od toga šta su tvrdili, niko od tih bankara nije iza tih tvrdnji stavio i konkretan novac, odnosno nije otvorio svoju deviznu poziciju. Za mene je to najbolja potvrda da sami ne veruju u svoje prognoze.

stabilnost cena. Zatim, Hrvatska nije tražila pomoć od MMF-a da bi prilagođavanje sprovela kroz donošenje nepopularnih mera na smanjivanju javne potrošnje, nego se sama odlučila da poveća PDV. Hrvatska, takođe, ima zlatnu deviznu koku u vidu priliva od turizma i najzad Hrvatska je kandidat za Evropsku uniju, na šta mi još čekamo.

● **Na svojim ranijim konferencijama često ste s ponosom isticali da je dinar u vreme krize manje oslabio od srednjoevropskih valuta. Sada se one polako oporavljaju (što ne pominjete), a srpska valuta ne, možete li takva kretanja da objasnite?**

- Da smo se mi, poput Mađarske ili Rumunije, zadužili za dvadesetak milijardi evra, sigurno bi sada imali i značajnije jačanje naše valute. Srbija je imala mnogo manji paket zaduživanja kod MMF-a, Svetske banke i EU, a upravo u vremenima krize se dokazalo da nedostatak evropskih integracija znači i manju

Mnogima nisam omiljeni tip

- Znam da mnogima nisam omiljeni tip i to upravo oni ma koji su u tranziciji postali državni interes. Ć Od prvog dana tranzicije do danas, od Branka Crnogorca, preko Bogoljuba Karića i dalje, mene stalno smenjuju misleći da će tako promeniti sistem. Ovde, međutim, postoji mnogo veći, suštinski problem. Neodgovorno je da se stalno živi preko gubera, juče na račun jednokratnih privatizacionih prihoda, sada na račun zaduživanja kod MMF-a, sutra eventualno na osnovu prodaje Telekom, to ne rešava nijedan problem. U NBS postoje još tri vigeuvera, rukovodstvo Banke i Savet NBS i njihova podrška za principijelno i profesionalno vođenje monetarne politike - ističe guverner u odgovoru na pitanje očekuje li da privrednici lobiraju i za njegovu smenu.

ju nestašice deviza, da nema prekomernih dnevnih fluktuacija kursa i da se to postiže uz najmanje trošenje deviznih rezervi. Mislim da smo sve to obezbedili.

● **Da li će država ove godine morati da proda neku vrednu kompaniju kako bi nadomestila manjak deviza od investicija i izvoza da ne bismo imali još slabiji dinar?**

- Ako vi u dužem periodu konstantno trošite više nego što zaradite, jednokratni privatizacioni prihodi ništa suštinski neće promeniti. Na taj način su bile potrošene pare od prodaje Mobtela, isto tako možemo potrošiti i pare od prodaje Telekoma, a efekti na kurs su bili i biće prolazni. Suština je u smanjivanju tekuće potrošnje.

● **Zašto se ovako pompezno najavljuje deevroizacija kada je to bio problem Srbije i prethodnih godina, pa se malo šta radilo da se nešto na tom polju promeni?**

- To nemojte pitati mene, koji se od prvog dana zalažem za jačanje uloge dinara, nego one koji su pričali jedno, a radili drugo. Ali, umešto priče ja želim da vidim konkretnu podršku dugogodišnjem naporu NBS da se ubrza proces deevroizacije.

● **Ako situaciju sa kursom oslikavate lošim stanjem u privredi zašto bi onda takvoj privredi banke nudile bitno povoljnije dinarske kredite, a da ne pominjemo**

Jedra populizma

- Razumem zašto se neki političari danas zalažu za određeni nivo kursa, ali postavljam sebi pitanje čemu služi odricanje od ekonomske struke i prihvatanje populizma tipa: inflacija stvara privredni rast, ili kurs ruši životni standard. Takve izjave su dimna zavesa koja derogira struku, samo predstavlja vetar u jedra populizma i ne doprinosi suočavanju sa problemima - odgovara Jelašić na pitanje kako gleda na svrstavanje unutar Vlade na njegovu i suprotnu stranu po pitanju kursa.

skromnu štednju i inflaciju znatno veću od tri odsto? Koja je zemlja u tranziciji učinila nešto više u deevroizaciji?

- Turska, Rusija, Rumunija, sve su to dobri primeri gde se uspešno radilo na deevroizaciji, ali ključni preduslov za to je znatno manja stopa inflacije nego što smo je mi imali. Zato NBS stalno ističe da glavni cilj mora biti niska inflacija. Nije fluktuirajući kurs baba roga koja rasteruje strane investitore, inače oni ne bi išli u Poljsku, Rusiju, Rumuniju ili Mađarsku, već bi se opredeljivali samo za zemlje sa fiksnim kursom. Ali, inflacija svakako jeste ono što privlači ili odbija strane investicije.

● **Narušavate li konkurenciju u bankarskom sektoru uslovljavanjem smanjenja obavezne rezerve povećanjem kreditne aktivnosti banaka jer neke banke nisu u mogućnosti da je povećaju iako bi možda želele?**

- Naravno da ne, a konkurencija nije ono što neko želi, već što je sposoban da uradi na tržištu. Alternativa tome je da bankama odjednom sidra za makroekonomsku stabilnost. Da podsetim, sredinom 2006. kurs je bio 87 dinara za evro, pre početka krize, kada drugi nisu, mi smo imali apresijacijski tok i kurs od 75 dinara za evro, sada je on 99 dinara za evro.

● **Da li tvrdite da nigde niste pogrešili po pitanju kursa i intervencija na međubankarskom deviznom tržištu?**

- Pored stabilnosti cena, za nas je cilj da devizno tržište nesmetano funkcioniše, da se ne postavlja pitanje da li ima evra, da se ne stvara

Mladen Dinkić, potpredsednik Vlade Srbije i ministar ekonomije i regionalnog razvoja

Povećanje plata i penzija najkasnije u septembru

RAZGOVOR

Dragan Bisenić

Ulazimo u postrecesioni period koji može biti izazovniji i teži od perioda recesije. U vreme recesije borili smo se da očuvamo ekonomski život, da smanjimo propadanje koje je rezultat velikog smanjenja tražnje na globalnom svetskom tržištu, a sada se suočavamo sa činjenicom da smo u postrecesioni period ušli sa relativno niskom kupovnom moći stanovništva, što znači niskom domaćom tražnjom. U ovom trenutku naša privreda funkcioniše isključivo tako što je vezana za tražnju iz inostranstva, što je dobro sa makroekonomskog i teorijskog stanovišta jer nas prisiljava na restrukturiranje privrede i na promenu ekonomskog modela gde izvoz treba da bude glavni generator privrednog rasta na dugi rok. Taj dugi rok, međutim, treba dočekati - kaže potpredsednik Vlade Srbije i ministar ekonomije i regionalnog razvoja Mladen Dinkić.

U razgovoru koji je bio fokusiran na načine izlaska iz krize, ali tako da svima bude bolje i u stvarnosti, a ne samo statistički, ministar Dinkić ostao je pri opredeljenju da je snaženje domaće tražnje i uvećanje kupovne moći put kojim će se ići da bi se osnažila celokupna ekonomija, sve do njenog oporavka i novog modela privrednog rasta. Država će se pojavljivati kao investitor i korektiv tržišta, što uključuje intervencije u sektorima kojima je potrebna podrška u tom prelaznom periodu. Prvi koraci, međutim, biće podrška jačanju kupovne moći.

- Neposredno trpimo ozbiljne socijalne pritiske zbog pada kupovne moći. Činjenica da je industrijska proizvodnja porasla u januaru 3,7 odsto je ohrabrujuća, ali je zabrinjavajuća da još imamo pad u građevinarstvu više od 10 odsto i pad u trgovini oko sedam odsto što samo pokazuje nisku kupovnu moć stanovništva. Ekonomska politika bi u prvom planu trebalo da ima restruktuiranje privrede i snaženje izvozno orijentisane privrede privlačenjem direktnih stranih investicija, poput Fijatove. Treba nam još takvih investicija. S druge strane, moramo na srednji rok da ojačamo domaću tražnju, jer je ona bitna za čitav niz grana, od građevinarstva do infrastrukture. Planiramo da već od proleća počnemo ozbiljne infrastrukturne radove. Počeće radovi na autoputu Horgoš-Noví Sad koji će konačno biti završen u potpunosti.

DINKIĆ

Većina stanovništva shvata da tržišna ekonomija ima apsolutnu prednost, ali postoji veliki broj ljudi koji smatra da bi povratak u administrativnu državnu privredu značio boljitak. Taj broj raste. Sigurno da je mešoviti model taj koji je primeren za Srbiju. Tržište samo ne može da reši neke probleme

Tu će ozbiljna sredstva ići građevinskim firmama. Niskogradnja će time biti podstaknuta. Radovi na Koridoru 10 na jugu Srbije počće na proleće. Bitno je da što pre aktiviramo i visokogradnju jer bi industrija visoke gradnje, bez državne podrške, bila sigurno u krizi naredne tri godine. Nemoguće je to pokrenuti bez velike podrške države. Zato će država zajedno sa bankama finansirati izgradnju različitih tipova stanova kako bi pomogla građevinarstvu koje je trenutno u najtežoj situaciji od svih privrednih grana u Srbiji - kaže naš sagovornik.

Stefano Šarić

● **Kako ćete objasniti to angažovanje države?**

- U vladi smo apsolutno svesni neophodnosti prelaska na novi model privrednog rasta, ali pitanje je šta uraditi dok taj novi model rasta ne počne da daje rezultate, odnosno kako napraviti socijalnu održivost prelaska na novi model. To je pitanje koje, na žalost, mnoge moje kolege, teoretičari i profesori zanemaruju, jer gledaju sve sa teorijske strane, ne gledaju praksu.

ke. Mnogi investitori upravo sada kupuju fabrike koje su u stečaju i organizovace proizvodnju, zaposliti ljude, ali će i ti efekti da se vide u punom obimu tek za godinu-dve. Šta da radi stanovništvo do tada? To je pitanje na koje kreator ekonomske politike mora da da odgovori, ukoliko želi da bude ozbiljan. Stoga je potrebno osmisliti poseban paket mera za poboljšanje kupovne moći stanovništva u kratkom roku, do momenta dok se ne steknu uslovi za povećanje plata i penzija. S povećanjem plata i penzija ne smemo čekati dalje od septembra. To povećanje plata mora biti umereno i u skladu sa mogućnostima privrede. Verujem da će ove godine privredni rast biti viši od onoga koji je prognozirao MMF. MMF je, doduše, podigao procenu. Sada je na dva odsto, a verujem da će biti viši. Da bi taj rast bio održiv, potrebno je da se zasniva na restruktuiranju privrede i na izvozu, ali i na podršci građana.

● **Vaš predlog o povećanju plata primljen je, ne bez razumevanja, ali i bez velike podrške, čak i od stručne javnosti. U čemu se nalazi ključ tog nerazumevanja?**

- Jedan deo stručne javnosti gleda samo brojeve i rukovodi se čistom ekonomskom teorijom. Praksa je, međutim, daleko drugačija od statistike i od čistih ekonomskih modela. Veliki broj građana, posebno onih koji su van Beograda, danas jako teško živi. Jedan deo ljudi nema posla, a stopa nezaposlenosti se povećala uzlet recesije za oko dva odsto, sa 15 na 17 procenata.

Nastavak na strani VI

Povećanje plata i penzija najkasnije u septembru

Nastavak s strane V

Oni nemaju vremena da čekaju. Zato moramo da imamo ekonomski održivu politiku, koja bi omogućila da se novi ekonomski model uopšte ostvari i da rezultate. Postoji opasnost da zbog teškoća, velikog pada životnog standarda i usled ekonomske krize stanovništvo ne bude spremno da podrži nastavak reformi i prelazak na novi model privrednog rasta. Zbog toga moramo da vodimo mudru ekonomsku politiku koja će suštinski da se zasniva na svemu onome što inače moje kolege teoretičari predlažu. Ja sam takođe za to, ali da bismo dočekali taj model, mora da postoji podrška stanovništva.

● **Bili ste u Kuršumliji, Kragujevcu i na mestima na kojima nisu bile u pitanju ceremonije, nego ozbiljni problemi. Koliko to suočavanje gradi celu sliku o potrebnoj ekonomskoj politici?**

- Ceremonije ne pokreću napredak bilo koje zemlje, već rad i suočavanje sa problemima. Ja nikad nisam bežao od problema, što mi nije donosilo političku korist. Naprotiv. Ali, zato sam lično zadovoljan što znam da sam mnoge probleme rešio. Istovremeno, svestan sam činjenice da kad se neki problem reši, o njemu se više ne govori. Meni zadovoljstvo ne predstavljaju ceremonije, već pomicanje stvari napred od najmanjih ka najvišim. Sada se nalazimo na novoj prekretnici. Rešili smo sve velike, krupne ideološko-političke probleme. Većina stanovništva podržava ulazak Srbije u Evropsku uniju, većina stanovništva shvata da tržišna ekonomija ima apsolutnu prednost, ali s druge strane postoji veliki broj ljudi koji smatra da bi povratak u administrativnu dr-

žavnu privredu značio boljitak. Taj broj raste. Sigurno da je mešoviti model taj koji je primeren za Srbiju. Tržište samo ne može da reši neke probleme. Ako bismo u građevinarstvu sve prepustili tržištu, ako ne bi država bila glavni investitor u uslovima krize, svi bi propali. Isto važi i za izgradnju puteva kao i za mnoge fabrike. Da nismo kupovali vagone za srpsku železnicu, zatvorili bismo 10.000 radnih mesta u Srbiji. Nije nam, naravno, ideja da samo vlada kupuje vagone za železnicu, nego da osposobimo firme da nađu strateške partnere kako bi mogli ti vagoni da se izvoze. Na putu smo da uspeno u još jednom slučaju. To je subotička fabrika vagona Bratstvo. Takođe rešavamo i Elektro Raču koja je prošle godine podržavljena, ali sada je u postupku prodaja njene imovine. Za tu fabriku je zainteresovana prva južnokorejska kompanija koja želi da investira u Srbiji, da proizvodi kablove i tamo uposli hiljadu ljudi. Rešavaćemo tako slučaj po slučaj. Ne sumnjam da ćemo uspeti da restrukturiramo privredu, ali to zahteva vreme: dok se tender raspiše, dok se ne pokrene proizvodnja, završi investicija, sve to dovede do većeg izvoza - prode vreme, a ljudi u međuvremenu moraju da žive.

● **Povećanje tražnje će se u jednom trenutku sudariti sa ograničenjem kreditnih sredstava u bankama. Budući da su finansijske institucije bili glavni pokretači rasta u celoj istočnoj Evropi, pa i kod nas, kako će se bankarski sektor privući da bude subjekat tog novog rasta?**

- Na nekoliko načina: mi u uslovima ove recesione i postrecesione situacije subvencionisemo kredite banaka. Moraćemo to da nasta-

vimo tokom ove godine i uvešćemo čak jedan novi program. Imajući u vidu da su banke u Srbiji neokrznete prošle kroz ovu krizu, sve će za-visiti od ambijenta. Ako budemo privlačili strane direktne investitore jer smo mnogo konkurentniji od zemalja u okruženju i zato oni dolaze sada u Srbiju, sigurno je da će banke podržati takve projekte. Centralna banka i Ministarstvo finansija treba da destimulišu plasiranje novca banaka u državne hartije od vrednosti kako bi ih indirektno naterali da više razmišljaju o privredi.

● **Kakva je vaša projekcija, gde treba da budemo na kraju ove godine?**

- Ova, 2010. biće teška zbog smanjenog životnog standarda. U ovoj godini potrebno je da obavimo strukturne promene u privredi koje će nam omogućiti novi model privrednog rasta zasnovan na izvozu, da privučemo strane investitore koji će zaposliti ljude i dati efekte u izvozu u narednim godinama, ali s druge strane da obezbedimo podršku građana i socijalnu izdrživost takvog modela kako bi konačno 2011. bila bolja. ■

Uslovi za izlazak iz recesije

● **Na čemu će se zasnivati vaše mere za izlazak iz recesije?**

- Mere za umanjene negativnih efekata krize koje smo preduzeli prošle godine nisu je, naravno, rešili ali su je značajno ublažili. Obezbedili smo preko subvencionisanih kredita solidnu likvidnost u privredi u poređenju sa drugim zemljama u regionu. Nastavili smo taj program, ali vidimo da nam je u ovom trenutku najveći problem niska kupovna moć građana. Veliko je pitanje da li građani mogu izdržati da im plate budu zamrznute još godinu dana, jer bi to teorijski verovatno bilo najispravnije, ali ako je to neostvarivo, teorija je besmislena. Tu je tačka nerazumevanja između mene i nekih teoretičara. Poput njih i ja mislim da je to teorijski odlično rešenje. Zamislite da narednih 20 godina Srbija drži zamrznute plate? To bi bilo teorijski racionalno, ali ne i ekonomski jer bi ljudi i radna snaga stradali. Krajnje je vreme da Srbija poveća unutrašnju potrošnju. To, naravno, mora da se uradi odmereno. Nije dobro što smo prošle godine u budžetu uštedeli 12 milijardi dinara. Taj novac je mogao da završi u nekim projektima, da obezbedi posao nekim ljudima. Imali smo manji budžetski deficit od projektovanog, ali nisam siguran da je to sada najvažnije. Najvažnije da povećamo domaću tražnju, da povećamo zaposlenost i u tom smislu ću i davati predloge mojim kolegama u vladi. Recept za oporavak iz recesije, po mom mišljenju je sledeći: paralelno prelaziti na novi model ekonomskog rasta zasnovanog na izvozu preko privlačenja stranih direktnih investicija i smanjivanja birokratije, a s druge strane, izdržati tranzicioni period primenjujući privremene mere za povećanje kupovne moći građana. Te mere ću predložiti u narednih mesec dana, uz odmrzavanje plata, a nakon izvesnog vremena i penzija, u meri u kojoj je to realno moguće. U to ulaze i daleko veće javne investicije od onih koje smo do sada imali. Sve to treba da dovede do efikasnije upotrebe, inače ozbiljnog, budžetskog novca koji nam za to stoji na raspolaganju. Pare nam nisu problem. Najveća ograničenja su loša organizacija, neefikasnost i nedostatak znanja u projektovanju velikih infrastrukturnih projekata. Ako uspemo da smanjimo birokratiju, da privučemo direktne investicije i povećamo izvoz, da izdržimo do tih rezultata tako što ćemo povećati kupovnu moć domaću tražnju i time ubrzati oporavak i pojačamo javne investicije - to su tri dovoljna uslova da Srbija izađe iz postrecesionog perioda.

Potpredsednik Delta Holdinga Dragan Filipović

Tri načina rasta potrošnje

Oporavka srpske ekonomije nema bez povećanja tražnje stanovništva, koja bi zatim podstakla i rast proizvodnje. Najveća prepreka rastu domaće tražnje je niska kupovna moć građana. Taman kada je srpski potrošač koliko-toliko počeo da oseća poboljšanje ličnog standarda, svet pa i Srbiju je zadesila ekonomska kriza. U Srbiji ne samo da je zaustavljen rast kupovne moći stanovništva, već je ona počela i da slabi. Ako su plate zamrznute, a domaća valuta svakog dana slabi, to se onda automatski odražava i na smanjenje tražnje za svim robama - kaže potpredsednik Delta Holdinga Dragan Filipović.

FILIPOVIĆ

U Srbiji ne samo da je zaustavljen rast kupovne moći stanovništva, već je ona počela i da slabi. Ako su plate zamrznute, a domaća valuta svakog dana slabi, to se onda automatski odražava i na smanjenje tražnje za svim robama

● **Trgovina je prošle godine doživela značajan pad. Do čega to dovodi i šta su najbolje mere za prevazilaženje pada obima trgovine?**

- Trgovina je u ukupnom obimu imala pad u prošloj godini, nešto veći u segmentu van prehrane, a manji u segmentu prehrane. To je prvi put u poslednjih devet godina da ova grana beleži pad. Imajući u vidu da je u prethodnom periodu trgovina bila delatnost koja je zapošljavala najveći broj ljudi i najviše doprinosila ukupnom rastu bruto društvenog proizvoda, ovaj podatak je alarmantan.

● **Kako može da se unapredi naša potrošnja i šta su zadaci potrošača, prodavaca, a šta vlade? Koje bi mere trebalo preduzeti kako bi se posle ove godine moglo reći da je kriza u Srbiji zaista okončana?**

- Rast potrošnje stanovništva je jedini lek za oporavak od krize. To se može postići na

jedan od sledeća tri načina: izuzetno povoljnim, a ne restriktivnim potrošačkim kreditima banaka, povećanjem plata zaposlenih i otvaranjem novih radnih mesta do kojih se dolazi isključivo novim investicijama. Nove investicije se mogu realizovati samo ako pri-

vredi budu dostupni podsticajni krediti komercijalnih banaka. Sve mere koje utiču pozitivno na neki od ova tri faktora, dobrodošle su i mogu definitivno da pokrenu točak oporavka i izlaska iz krize.

D. Bisenić

Srbija i jugoistočna Evropa u analizama

Kraj kreditnog buma

Dragan Bisenić

Početkom februara 2010. pojavili su se znaci stabilizacije, a oprezni optimizam ukazuje da je najgore prošlo, zaključak je najnovije analize glavnog ekonomiste Evropske banke za obnovu i razvoj Pitera Sanfeja iz prošlog meseca pod nazivom „Jugoistočna Evropa: lekcije globalne ekonomske krize“. Sanfej daje globalno pozitivnu ocenu „zrelim i odmerenim“ odgovorima na probleme ekonomske krize u regionu, ali ističe da značajne zasluge imaju i međunarodni akteri. „Snažna finansijska podrška nije došla samo od javnih međunarodnih finansijskih organizacija, nego su i privatne strane kompanije i banke odbile da napuste tržišta, što je iskazalo veoma uspešnu koordinaciju“, navodi Sanfej.

Ono što može da se očekuje u narednom periodu jeste daleko veća opreznost banaka u planiranjima, posebno u politici „prekogrančnih kredita“ koja će verovatno biti uskoro i međunarodno regulisana. Region će se suočiti sa periodom nižeg rasta. Raniji model zasnovan na masivnom prilivu kapitala da bi se pokrivaao dvocifreni deficit, neće se skoro pojaviti, naglašava Sanfej.

Banke i finansijske institucije bile su najvažniji nosioci ekonomskog rasta u prošloj deceniji. Sve zemlje u regionu doživljavale su kreditni bum sa rastom kreditne sume sa više od dva odsto GDP godišnje, a u jednoj prilici kreditni rast bio je 200 odsto. Većina malih i srednjih preduzeća prvi put u toku svog postojanja verovatno su imala priliku da dobiju kredite pod razumnim uslovima. Bum u nekretninama bio je upadljiv u većim gradovima regiona - Bukureštu, Beogradu i Sofiji. Kriza je dovela do dramatičnog opadanja ovog rasta, navodi Sanfej. Kreditni rast je ostao pozitivan, ali je značajno umanjnjen, da bi na kraju godine postao negativan u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Crnoj Gori. Najvažniji razlog zbog kojeg nije došlo do potpunog prekida kredita jeste što strane banke dominiraju regionom, što je pomoglo da se kreditna aktivnost održi. U Bosni i Hercegovini strane banke čine 95 odsto bankarskog sektora, a između 90 i 95 odsto u Makedoniji, Rumuniji, Albaniji i Hrvatskoj, dok u Srbiji one imaju najniži udeo od 75 odsto. „Strane banke uglavnom kontrolišu bankarski sektor u regionu sa svim prednostima i rizicima koju ta dominacija sadrži. Zbog toga je angažovanje banaka u krizi bila jedna od najvažnijih briga“, navodi Sanfej.

Finansijskom održavanju u krizi, Srbiji su u poslednjem kvartalu pomogle doznake iz inostranstva koje su skočile za skoro 50 odsto, za razliku od ostalih zemalja koje su imale rast najviše do pet odsto ili drastičan pad od 30 odsto u Hrvatskoj ili 50 odsto u Rumuniji.

Dok su vlade u razvijenim zemljama, posebno u Americi i Velikoj Britaniji, posegle za tipičnim kejnzijskim merama povećanja javne potrošnje kako bi se zaustavio pad u privatnom sektoru, zemlje jugoistočne Evrope nisu raspolagale sredstvima za finansiranje programa deficitarne potrošnje, pa je većina vlada započela fiskalne programe. Pošto je tokom „godina buma“ većina vlada vodila ekspanzivnu fiskalnu politiku, imale su malo u rezervi kada su naišli potrebi. U tom trenutku MMF je uskočio u pomoć i prema oceni Sanfeja, bio je značajno popustljiv prema

Da li je privatizacija ubica?

Svakako je zanimljivo da stopa smrtnosti sredovečne populacije u Srbiji konstantno raste od 1989. kada je bila 9,5, onda 1995. bila 10,2, da bi 2000. skočila na 13,8, a 2007. na 13,9. Ovi rezultati su navedeni na osnovu izvora UN i Svetske banke. U kontroverznoj studiji medicinskog časopisa „The Lancet“ objavljenog 2009. ispitivana je korelacija smrtnosti muškaraca u radnom dobu u istočnoj Evropi sa ekonomskim procesima. Ona je utvrdila da je masovna privatizacija u nekoliko istočnoevropskih država jasno povezana sa rastom stope smrtnosti. Studija je zaključila da je najmanje milion muškaraca u radnoj dobi umrlo kao rezultat šoka politike masovne privatizacije. Studija je proizvela veoma važnu debatu među kritičarima i branioćima šok terapije.

Studija je analizirala standardnu stopu smrtnosti kod muškaraca u radnom dobu od 15 do 59 godina u istočnoj Evropi između 1989. i 2002. Ona je masovnu privatizaciju definisala kao prenos namanje 25 odsto velikih državnih

preduzeća u privatni sektor u toku dve godine. Da bi izolovala efekte privatizacije, studija je uzela u obzir cene i tržišnu liberalizaciju, promenu u zaradi, početne uslove u zemlji i druge varijable. U proseku, u zemljama sa programom masovne privatizacije, stopa smrtnosti muškaraca između 15 i 59 godina porasla je za 13 odsto. Rusija, Kazahstan, Letonija, Litvanija i Estonija bile su najteže pogođene zemlje, doživljavajući rast smrtnosti od 42 odsto.

Studija je navela da je najsnažnija veza između privatizacije i povećane stope smrtnosti utvrđena preko uticaja privatizacije na nezaposlenost, jasnog uzroka pogoršanja zdravlja i okidača ponašanja kojim se skraćuje život.

Studija je utvrdila da su zemlje sa dobrom socijalnom zaštitom prevazišle potrese bolje od drugih. Tamo gde je najmanje 45 odsto stanovništva bilo članovi najmanje jedne društvene organizacije, kao što su crkve ili sindikati, masovna privatizacija nije uvećala smrtnost.

relativno značajnim budžetskim deficitima, za razliku od svog tradicionalnog pristupa.

Centralne banke su uglavnom reagovalle taktično i efikasno u krizi, mađa su instrumenti koji su im na raspolaganju veoma ograničeni. Najviše smanjenje repo stope zabeležno je u Srbiji, gde je ona umanjena za 825 osnovnih poena od januara 2009.

SLAB NAPREDAK U REFORMAMA

Što se podataka iz poslednje analize Ekonomist Intelidžens Junit iz decembra 2009. tiče, Srbija veoma loše stoji u brojnim pokazateljima u poređenju sa svim ostalim državama istoka, uključujući i bivši SSSR. Tako je Srbija na 21. mestu od 28 država po indeksu napretka u reformama. Od mogućnih 4,33 ona je sakupila 2,92 poena. Ocenjuju se privatizacija velikih sistema, malih preduzeća, restrukturiranje, sloboda cena, trgovina, konkurentnost, bankarstvo i ostale finansijske institucije. Srbija ima najlošije ocene od svih država u konkurentnosti, restrukturiranju, samo po dva poena, dok je nešto bolja u slobodi cena, trgovini i malim privatizacijama. Srbija je, u poređenju sa BiH i Crnom Gorom na poslednjem mestu na Balkanu po indeksu bruto nacionalnog proizvoda. Uzimajući sve države istočnog bloka,

uključujući i države bivšeg SSSR, u poređenju sa 1989. iza nje su samo Ukrajina sa 60 odsto i Gruzija sa 53 odsto GDP. Srbija je stigla do 72,6 odsto GDP, ne računajući Kosovo. To je, ipak rast od 22 odsto u poređenju sa 1999. kada je Srbija bila na samo 49 odsto BDP. Tendencija

Srbija će minimalno poboljšati uslove poslovanja, pa će sa 64. mesta gde se nalazila porasti do 63. mesta od 2010. do 2014. U ekonomijama u razvoju, istočna Evropa bila je region najizloženiji globalnim potresima, ali jeftina i kvalifikovana radna snaga, blizina razvijenih tržišta i prirodni resursi, bili su privlačni za strane investitore, čak i u vreme krize

je međutim još uvek nepovoljna kada se poredi sa tadašnjih 15 članica EU. Tako je Srbija 1989. bila na 48 odsto EU BDP, a sada je tek na 33 odsto. Dok je 2008. rast u Srbiji bio 5,4 odsto, a prošle godine pao za 3,5 odsto, što je manje nego u Rumuniji (- 7,4), Hrvatskoj (- 5,7), Bugarskoj (- 5,3), Crnoj Gori (- 4,5), a više od Makedonije (-1,9), Bosne i Hercegovine(-3,2). Albanije (2,2). Ekonomist Intelidžens očekuje da će ove godine rast u Srbiji biti jedan odsto. Potencijalni rast posle krize za Srbiju je 3,4 od-

sto, što je više od većine balkanskih zemalja, ali, prema zaključku analitičara EIU, to nije najgori scenario. Ukoliko se radikalna politika pojavi kao serija protekcionističkih mera, onda bi rast mogao da opadne za nekoliko postotaka, što bi dovelo do stagnacije i veoma malog rasta prihoda po glavi stanovnika.

Izvoz je zabeležio veliki pad, bez obzira gde izvozi 78 odsto na tržišta EU ili Srbije koja izvozi samo 54 odsto na tržišta EU. Srbija izvozi 14,4 milijarde dolara, dok Rumunija izvozi 51 milijardu. Bugarska 23 milijarde, Hrvatska 20 milijardi, Makedonija 4,9, Bosna i Hercegovina 9,8, Albanija 4,3 i Crna Gora 1,8 milijardi dolara.

NEZADOVOLJSTVO ŽIVOTOM

Srbija je na 69 mestu od 160 ocenjivanih zemalja na indeksu kvaliteta života londonskog Ekonomist Intelidžens Junita za prošlu godinu. Srbija je pokazala loše rezultate u ključnim aspektima kvaliteta života, uključujući sigurnost zaposlenja (što se iskazuje visokom stopom nezaposlenosti), porodičnim životom i životom zajednice i osećanjem rasprostranjenosti korupcije. Većina istraživanja ukazuje da je zadovoljstvo životom u Srbiji nisko, isto kao i u većini balkanskih država. Prema Pregledu života u tranziciji koji je sačinila EBRD i Svetska banka 2006. polovina stanovništva bila je nezadovoljna životom, dva puta više od onih koji su odgovorili da su zadovoljni. Svetski Galup je 2006.

sproveo isto istraživanje, a na njemu Srbija je zauzela 96. mesto od 130 ispitivanih zemalja. Osećanje zadovoljstva životom bilo je daleko ispod indeksa kvaliteta života koji je te godine raden i na kojem je Srbija imala najviši rezultat, 5,70 od mogućnih 10 poena. Jedno od objašnjenja jeste rašireno osećanje nostalgije za prošlošću koje je posebno snažno u zemljama tranzicije sa visokim životnim standardom i manje rigoroznom komunističkom vladavinom kakva je bila Srbija. Ovaj faktor, pojava vakuma u verovanjima i vrednostima, verovatno je posebno izražena u Srbiji. Konačno, a verovatno i najvažnije do sada, jeste osećanje srpskih poraza i gubitaka u ratovima za jugoslovensko nasleđe.

Srbija će, sveukupno gledano, minimalno poboljšati uslove poslovanja u naredne četiri godine, pa će sa 64. mesta gde se nalazila od 2005. do 2009. porasti do 63 mesta od 2010 - 2014. U ekonomijama u razvoju, istočna Evropa bila je region najizloženiji globalnim potresima, ali faktori kao što su jeftina i kvalifikovana radna snaga, blizina razvijenih tržišta i prirodni resursi, bili su privlačni za strane investitore, čak i u vreme krize. Podrška za trio međusovno povezanih postkomunističkih vrednosti: tržišna reforma, politička demokratija i zapadna orijentacija, teži korelaciji sa spoljnopoličkim orijentacijama. Podrška ovim vrednostima je viša gde se Rusija doživljava kao pretnja ili koje imaju teško istorijsko pamćenje, poput Poljske ili baltičkih država. ■

Obraćanje Meri Vorlik, ambasadora Sjedinjenih Država, članovima Američke privredne komore u Srbiji, 2. marta 2010.

Članstvom u STO Srbija će postati globalni partner

Verujem da svi mi - Vlada Sjedinjenih Država, Vlada Srbije i svakako vi iz biznis zajednice - zajedno radimo na zajedničkom cilju: dostizanju prosperitetne, evropske i globalno integrisane budućnosti za Srbiju. Samo u poslednjih nekoliko meseci Srbija je načinila nekoliko krupnih koraka ka većoj integraciji sa ostatkom Evrope. Kao što znate, glavni među ovim koracima jesu ukidanje viza Srbiji za 27 država Šengena, bilateralna prime-na Prelaznog trgovinskog sporazuma i podnošenje aplikacije za status kandidature za članstvo Srbije u Evropskoj uniji. Međutim, istinska globalno integrisana budućnost za Srbiju obuhvata više od integracije u evropske institucije. Podržavamo punu integraciju Srbije u globalne institucije kao što su Svetska trgovinska organizacija, kao i snažniji ekonomski i tržišnu saradnju Srbije sa susedima.

Verujem da u to nema sumnje, ali budimo sigurni: Vlada SAD i pre svega Ambasada SAD u Srbiji potpuno su posvećeni da zajedno sa srpskom Vladom rade na ispunjenju ovih ciljeva. Istovremeno, želim da pozovem Američku privrednu komoru, najznačajniji glas američkog biznisa u Srbiji, da nastavi da ohrabruje Vladu da ubrza reforme koje će omogućiti, što je pre moguće, realizaciju ovih ambicioznih, ali životno važnih ciljeva.

Ključan, merljiv i dostižan cilj na ovom putu jeste članstvo Srbije u globalnom trgovinskom sistemu, odnosno Svetskoj trgovinskoj organizaciji. Ambasada je ponosna zbog toga što sa srpskom Vladom radi na rešavanju pitanja koja će Srbiju uvesti u STO. Naša služba za poljoprivredu u inostranstvu, na primer, omogućava primenu američkog programa za tehničku pomoć u poljoprivredi što doprinosi putu Srbije ka STO. Cilj ove podrške je da pomogne Srbiji u uspostavljanju trgovinskog režima kompatibilnog sa onim u STO i usklađenog sa drugim međunarodnim standardima. Trenutno pomažemo srpskom Ministarstvu poljoprivrede da pripremi novi Zakon o genetski modifikovanim organizmima kako bi propisi Srbije u ovoj oblasti bili usklađeni sa režimom u STO. Na taj način Srbija će napredovati u pregovorima sa STO.

Uz to, USAID već nekoliko godina direktno savetuje Vladu Srbije, kada je reč o kandidaturi Srbije za STO. Kroz program USAID-a pomagali smo službenicima Vlade Srbije u pripremi podnesaka za Sekretarijat STO. Takođe, podrška države.

VORLIK

Većina tehničkih poslova je već dovršena, a USAID će nastojati da srpskom Ministarstvu ekonomije obezbedi savetnika na duži rok, kao i visokog pravnog eksperta koji će biti od pomoći dok proces pristupanja STO ne bude završen

vali smo pripreme Srbije za bilateralne pregovore koji su vođeni u okviru multilateralnog „Working Party“ procesa u Ženevi. Većina tehničkih poslova je već dovršena, a USAID će nastojati da srpskom Ministarstvu ekonomije obezbedi savetnika na duži rok, kao i visokog pravnog eksperta koji će biti od pomoći dok proces pristupanja STO ne bude završen.

Glavne koristi članstva u STO su njena dva fundamentalna principa: pomoći nesmetano odvijanje trgovine i obezbediti državama članicama konstruktivne i fer mehanizme za rešavanje trgovinskih sporova. Globalni sistem STO snižava trgovinske barijere kroz pregovore i primenu principa nediskriminacije. To dovodi do smanjivanja troškova proizvodnje zahvaljujući jeftinijem uvozu koji se u njoj koristi, do pojeftinjenja finalnih proizvoda, roba i usluga i, konačno, do manjih životnih troškova.

Snizavanje trgovinskih barijera omogućava trgovinski rast i uvećanje ličnih i nacionalnih dohodaka. Prema podacima STO, zahvaljujući trgovinskom dogovoru iz Urugvaja 1994. svetski dohodak uvećan je za sumu između 109 i 510 milijardi dolara. Članstvo u STO predstavlja važan korak za Srbiju kao budućeg globalnog partnera. Srbija će, tako, imati vitalnu ulogu u stvaranju i osnaživanju međunarodnog poverenja i saradnje. Zahvaljujući članstvu u STO Srbija će postati atraktivnija za direktne strane investicije.

Foto: Beka

Stanislav Milojković

Aleksandar Konuzin, ambasador Rusije u Srbiji

Srbija će steći status velikog snabdevača gasa

Rusija gleda Srbiju kao jednog od osnovnih partnera na Balkanu. Našu bilateralnu saradnju u sadašnjoj etapi karakteriše postojanje velikih sporazuma, koji se metodичno realizuju, bez obzira na nepostojanu svetsku finansijsku i ekonomsku konjunkturu, u skladu sa ugovorenim planom rada.

Učestvujući u projektu magistralnog gasovoda „Južni tok“, kao i u zajedničkom uređivanju podzemnog skladišta gasa „Banatski dvor“ Srbija će steći status velikog evropskog tranzitera, stovarišta i snabdevača ovim energentom XXI veka, po čiji njen ekonomski rejting u Evropi u celini. „Lukoil“ i „Moskovska banka“ su veliki operateri na srpskom tržištu.

Imamo ogroman potencijal za saradnju u sferama energetike, infrastrukture, saobraćaja, turi-

zma, agroindustrijskom kompleksu, u sferi inovacija. Rusija je jedan od osnovnih trgovinskih partnera Srbije. Trgovinsko-ekonomski segment predstavlja bazni činilac strateškog partnerstva, koje se formira između naših zemalja.

Ne mogu reći da se razvoj privrednih veza odvija bez poteškoća. Problemi postoje. Oni su uglavnom povezani sa činjenicom nezavršenog

prelaza ekonomije Srbije na put savremene tržišne privrede. Ovo ne smeta zajedničkom iznalaženju dodatnih rezervi za podizanje nivoa naše saradnje. Svet izlazi iz krize. Mnoge ruske kompanije su izašle iz nje ojačane. One traže sfere ulaganja svog kapitala, nove partnere, između ostalog i u Srbiji. Treba iskoristiti mogućnosti koji se pružaju.

Volfram Mas, ambasador Nemačke u Srbiji

Snažna volja za saradnju

Nemačka je danas jedan od najvažnijih privrednih parntera Srbije. Ovo partnerstvo ne ogleda se samo u trgovinskoj razmeni već je ugrađeno u skoro sve segmente privrednog života. Od demokratskih promena do danas Nemačka je kroz bilateralnu tehničku i finansijsku podršku Srbiji na raspolaganje stavila više od 870 miliona evra. Ovome naravno treba dodati i grantove kroz fondove Evropske unije u visini od dve milijarde evra, a čijem finansiranju Nemačka doprinosi velikim delom. Samo u prošloj godini obezbedili smo bilateralnu podršku u iznosu od 150 miliona evra, što je rekordna suma u dosadašnjoj saradnji na godišnjem nivou. Već sama ova činjenica govori dovoljno o želji Nemačke da, i u teškim ekonomskim vremenima, nastavi i proširi ekonomsku saradnju sa Srbijom.

Intenzivan razvoj događaja u odnosima Srbije i Nemačke, ali i Srbije i Evropske unije u proteklih godinu i po dana pozitivno su se odslikali i na interes nemačkih kompanija za dolazak na srpsko tržište. Samo pre nekoliko godina, 2004. nivo nemačkih direktnih investicija u Srbiji izno-

sio je 278 miliona evra, dok je danas dostigao 1,2 milijarde evra.

U januaru ove godine Srbiju je posetila nemačka privredna delegacija „Odbora za istok“ - nemačke privrede koju je predvodio predsednik Odbora prof. dr. Mangold. Delegacija se susrela sa

MAS

Intenzivan razvoj događaja u odnosima Srbije i Nemačke, ali i Srbije i Evropske unije u proteklih godinu i po dana pozitivno su se odslikali i na interes nemačkih kompanija za dolazak na srpsko tržište

predsednikom Tadićem, premijerom Cvetkovićem, nadležnim ministrima kao i sa svojim kolegama iz srpskih kompanija. Sa visokim predstavnicima iz više od 20 renomiranih kopmanija ovo je bila najveća i najvažnija privredna delegacija iz Nemačke koja je posetila Srbiju od demokratskih promena 2000. godine - za mene je ovo jasan znak da je Nemačka zainteresovana da dalje razvija ekonomsku saradnju sa Srbijom.

Armando Varikio, ambasador Italije u Srbiji

Srećan ekonomski spoj u vreme krize

Italija je poslednjih godina stalno rangirana među vodećim inostranim investitorima i trgovinskim partnerima Srbije. Prošla godina bila je, naravno, teška, ali Italija je zadržala svoju poziciju. Ova godina već obećava. Italijanske kompanije predstavljaju 2,4 milijarde evra godišnjeg prometa i prisutne su u mnogim sektorima u Srbiji. Naročito smo snažno prisutni u sektoru finansija i osiguranja: Banka Inteza Beograd i Unikredit zauzimaju značajan udeo u celokupnom bankarskom tržištu. U sektoru osiguranja, Delta Generali je vodeća privatna osiguravajuća kuća i treći operator na tržištu, dok je Fondiaria SAI-DDOR

VARIKIO

Italija je poslednjih godina stalno rangirana među vodećim inostranim investitorima i trgovinskim partnerima Srbije. Prošla godina bila je, naravno, teška, ali Italija je zadržala svoju poziciju. Ova godina već obećava

Foto: Stevana Savić

to je da je FIAT sa srpskom Vladom potpisao ugovor na osnovu kojeg investicijom većom od 700 miliona evra treba obezbediti pozitivno poslovanje Zastave i stvoriti važan industrijski centar. Ta investicija ubrzo će privući veliki broj dobavljača iz automobilske sektora. Druge konkretne mogućnosti za važne italijanske investicije postoje u energetici, saobraćajnoj infrastrukturi, poljoprivredi, industriji drveta i nameštaja i drugim sektorima.

Moram da naglasim i našu snažnu saradnju sa svim partnerima u Srbiji, a naročito sa kompetentnim srpskim institucijama.

Uz njihovu pomoć, svakog meseca u Italiji i Srbiji organizujemo brojne biznis misije i događaje koji povezuju naše privrednike: upravo smo, krajem februara, dovršili međunarodni seminar o evropskoj perspektivi Srbije i njenom uticaju na svet biznisa.

Pored savetovanja ekomomista na Kopaoniku, u Gorici, u regionu Friuli Venecija Đulija, u saradnji sa italijanskim Ministarstvom spoljnih poslova organizovaćemo veliki forum o razvoju Balkana. Ministar energetike Srbije Petar Škundić sastaće se sa evropskim komesarom za industriju Antoniom Tajaniem i našim ministrom spoljnih poslova Frankom Fratinijem. Krajem aprila, italijanski ministar za ekonomski razvoj Klaudio Skajola posetiće Srbiju sa ekonomskom delegacijom: to će biti još jedna velika prilika da se osnaže privredne veze između naših dveju država.

Imajući ovo na umu, srećan sam što mogu da potvrdim da čak i u vreme svetske ekonomske krize postoji obećavajući ekonomski spoj za italijanski biznis u Srbiji i za italijansko-srpske ekonomske i trgovinske odnose.

Klemens Koja, ambasador Austrije u Srbiji

Koraci ka EU povećaće interes investitora

Za austrijske kompanije Srbija je uvek bila važno tržište, i tako će i ostati. Ekonomsko odeljenje Ambasade Austrije u Beogradu otvoreno je još 1952. i od tada je radilo bez preki-da. Obim trgovine između Srbije i Austrije stalno raste poslednjih godina. Prema podacima austrijske statistike, obim razmene naših dveju država u 2008. približio se cifri od 900 miliona evra. Bilag svetske ekonomske krize prethodna godina bila je teška, i otud je u trgovinskoj razmeni Srbije i Austrije zabeležen pad.

Dosad je oko tri stotine austrijskih kompanija registrovalo svoje poslovnice u Srbiji. Prema zvaničnim podacima Narodne banke Srbije, Austrija je najveći investitor u Srbiji. Ranije je najviše ulaganja iz Austrije bilo u sektoru usluga, posebno kada je reč o bankama, osiguravajućim društvima i industriji telekomunikacija. Austrija se može pohvaliti najvećom grinfild investicijom u Srbiji, operatorom VIP, koji je u sastavu austrijskog Mobilkoma. OMV benzinske pumpe mogu se videti širom Srbije, vidimo da dolazi kompanija Kika, a od februara u Srbiji posluju dve austrijske avio-kompanije: Austrian Airlines i Fly Niki.

Mislim da ima puno potencijala kada je reč o budućim investicijama i bilateralnim ekonomskim odnosima. Austrijske kompanije imaju puno toga da ponude u, na primer, oblasti zaštite životne sredine. Druge zanimljive oblasti jesu infrastruktura u celini i modernizacija industrije. U

vreme globalne finansijske krize i nesigurne budućnosti, naš najveći zadatak je da podignemo svest o mogućnostima i šansama za privredni rast u obe države.

Mislim da smo u ekonomiji dosegli dno i da se od ovog trenutka možemo nadati povećanju eko-

KOJA

Srpske banke pokazale su se veoma stabilnim tokom krize. Očekujem da će tako i ostati, posebno zbog toga što austrijske banke čine značajan deo bankarskog sektora u Srbiji. Pozitivno je i to što je Srbija napredovala na lestvici OECD-a, što se dogodilo uz podršku Austrije

nomskog rasta. Postoje pozitivni signali, kao što su koraci Srbije ka Evropskoj uniji, koji će povećati interes investitora. Drugi pozitivan znak je da su se srpske banke pokazale veoma stabilnim tokom krize. Očekujem da će tako i ostati, posebno zbog toga što austrijske banke čine značajan deo bankarskog sektora u Srbiji. Pozitivno je i to što je Srbija napredovala na lestvici OECD-a, što se dogodilo, mogu da kažem, uz podršku Austrije. Ima dosta poslovnih mogućnosti, i s obzirom na to da se kreće ka Evropskoj uniji Srbija zaslužuje da bude ozbiljno shvaćena.

Iris Džeba, generalna direktorka IBM za Srbiju, Crnu Goru, Makedoniju i Albaniju

U susret informatičkoj revoluciji u javnom sektoru

RAZGOVOR

Dragan Bisenić

Danas je vrlo teško govoriti o IT sektoru kao o izdvojenom segmentu. Kategorije kao što je broj računara ili kvalitet komunikacionih kanala, postaju nevidljivi atomi kompleksnih rešenja na kojima se zasniva funkcionisanje društva u celini. Na osnovu strategije IBM-a koja se bazira na „pametnijoj planeti“ možda se možemo poigrati ovom skraćenicom i reći da nju IBM transformiše u „inteligentne tehnologije“ - kaže u razgovoru za Danas generalna direktorka IBM za Srbiju, Crnu Goru, Makedoniju i Albaniju Iris Džeba.

- Infuzija pomenutih inteligentnih tehnologija u sve procese kojima smo okruženi rezultira visokim stepenom međuzavisnosti, kada je reč o razvoju svakog društva. Tehnologija omogućava funkcionisanje sistema i procesa projektovanja, razvoja i proizvodnje dobara, njihovu kupovinu i prodaju, izvršavanje usluga, transport ljudi i materijala, pojedinačnih elektrona, život i rad milijardi ljudi na planeti? Računarski sistemi postaju delovi struktura za koje bismo to teško i pretpostavili. Zaista svaka osoba, svaki predmet, usluga ili proces postaju „digitalno svesni“ i umreženi. Istovremeno

DŽEBA

Reforma finansijskog sektora omogućila je napuštanje zastarelih sistema i implementaciju potpuno novih arhitektura i proizvoda, tako da se neretko dešava da naše kolege sa Zapada fascinirano isprate SMS obaveštenje o upotrebi kartice i komentarišu da oni nemaju takva iskustva sa svojim bankama

no svet postaje sve „manji“ zahvaljujući primeni inteligentnih tehnologija, pa je izvesno približavanje i integracija Srbije u ove globalne inicijative i procese. Iako smo kao društvo nezasićeno „usporjeni“ tokom prošlih decenija, dalji razvoj može nas sve iznenaditi tempom koji se zasniva upravo na tehnologijama koje su jednostavno primenjive i finansijski ve dostupnije - kaže Iris Džeba.

● **Kako IT sektor može da doprinese privrednom rastu Srbije?**

- Optimalan izbor rešenja za podršku poslovnog sistema je neophodan sastojak privrednog uspeha. „Rešenje“ kao pojam podrazumeva najviši nivo - izbor strategije, zatim nivo poslovne tehnologije, optimizacije procesa, upravljanja resursima, sve do osnovnog nivoa automatizacije svakog pojedinačnog procesa. Kada se bilo koji segment ili proces podvrgne tehnološkim promenama, istovremeno se postiže viši nivo kvaliteta, uz unapređenu efikasnost i smanjenje troškova. Takve jednačine nemaju mnogo nepoznatih. Ulaganja se brzo i višestruko isplaćuju.

IBM u ovom domenu nudi „ključ u ruke“ svakom poslovnom subjektu. GBS - Global Business Services je deo IBM kompanije koji se bavi konsultantskim uslugama i može da ponudi rešenje za unapređenje poslovanja bilo koje institucije ili nekog njenog funkcionalnog dela. IBM je osposobljen da obavi i implementaciju ponuđenog rešenja i da ponudi proizvode/komponente (hardver, razvojni softver, aplikativna rešenja) na kojima se implementacija zasniva. U pojedinim fazama ovog procesa učestvuju ostali segmenti IBM-a

kao što su GTS- Globalni Tehnoloski Servisi, te naša hardverska (STG) i softverska (SWG) odeljenja. Svima smo na raspolaganju za konsultacije i preporuke, te višednevne konkretne „workshop“ sesije skrojene po meri subjekta i poslovnog procesa koji se želi transformisati.

Najbolji primer tehnološke transformacije privrede u Srbiji su svakako finansijske institucije. Ovaj sektor u svakom smislu prednjači u primeni tehnologija poslednje generacije. Slobodno možemo da zaključimo da smo kao država u toj industriji ravnopravni, ako ne i u prednosti u odnosu na institucije u drugim državama. Reforma finansijskog sektora omogućila je napuštanje zastarelih sistema i implementaciju potpuno novih arhitektura i proizvoda, tako da se ne retko dešava da naše kolege sa Zapada fascinirano isprate SMS obaveštenje o upotrebi kartice i komentarišu da oni nemaju takva iskustva sa svojim bankama.

Ne treba posebno isticati da je upravo finansijsko okruženje globalni sinonim za uspešno unapređenje poslovanja primenom IBM tehnologija i proizvoda, bilo da je reč o hardverskim komponentama, softverskim rešenjima ili raznorodnim uslugama. Taj trend je potpuno preslikan u okviru finansijskog sektora u Srbiji.

● **Efikasno upravljanje u javnom sektoru u Srbiji namizavisno je bez upotrebe modernih IT rešenja. Koliko je Srbija u toj modernizaciji odmakla?**

- Reč je svakako o globalnom principu, koji IBM intenzivno podržava na strateškom nivou. Kada je reč o našim prostorima, javni sektor je trenutno u samom fokusu IBM korporacije na teritoriji za koju je odgovorna kancelarija u Srbiji.

Istorijski gledano, usled već spomenutih burnih iskustava iz prethodnih decenija, Srbija nije bila u prilici da se u ovom domenu dovoljno iskaže. Zaostajemo za razvijenim, ali i zemljama u okruženju. Ali ostaje nam na raspolaganju i jedna značajna prednost - danas možemo da implementiramo dokazana optimizovana rešenja i izbegnemo zamke „pilot“ projekata. IBM je upravo kompanija koja raspolaže iskustvom dokazanim u praksi i velikim brojem uspešnih referenci se apsolutno visoko kvalifikuje za saradnju u ovoj oblasti. Nadamo se i očekujemo da će u neposrednoj

budućnosti javni sektor doživeti transformaciju poput one već pomenute koja se desila u finansijskom sektoru.

Zašto pravimo ovo poređenje? Razlog je jednostavan - sistemi u zahtevnim i dinamičnim finansijskim institucijama jasno ukazuju da su svi tehnološki preduslovi raspoloživi i da ne postoje prepreke da se taj model replicira na sve ostale industrije u Srbiji, a pogotovo na javni sektor.

● **Gde je neophodno učiniti poboljšanja i gde je moguće angažovanje IBM?**

- Inovativnost je ključni i stalni koncept IBM-a. Svaki sistem i proces moguće je u da-

tom trenutku unaprediti. U tom smislu IBM bi svakom od domena javnog sektora, bilo da je on već iskusio blagodeti upotrebe informativnih tehnologija ili to tek planira, svojom ekspertizom i iskustvom mogao da pomogne da brže i efikasnije dostigne planirani stepen transformacije. U našim kontaktima sa javnim institucijama uočili smo zajednički brojne segmente u kojima je saradnja sa IBM kompanijom mogućna i poželjna sa stanovišta potreba za unapređenjem ili rešenja kojima raspolažemo. IBM je globalno, kao i u našem okruženju, upravo poznat po kompleksnim rešenjima i uslugama u javnom sektoru.

Posebno isticamo i potrebe integratorskih rešenja između pojedinih institucija, kao značajan činilac funkcionisanja javnog sektora u celini.

● **Šta je novo u ponudi Kompanije IBM što zaslužuje pažnju naše sredine?**

- U domenu usluga pažnju svakako zaslužuju AML (anti money laundering - rešenja u borbi protiv pranja novca) rešenja koja smo nedavno predstavili finansijskom sektoru u Srbiji, složena rešenja u oblasti omogućavanja neprekidnih poslovnih procesa, strateški outsourcing kao trend i mnoga druga. Kada je reč o pojedinačnim komponentama, nedavno smo objavili Power procesor nove generacije - Power 7 sa fascinantnim performansama u UNIX svetu. ■

Boris Mačak, direktor mesne industrije Neoplanta

Ne pričamo o krizi

RAZGOVOR

Ljiljana Bukvić

U 2008. Neoplanta je ostvarila prihod od prodaje 2,24 milijarde dinara, a prošle godine prihod je bio 2,89 milijardi dinara, što je značajno povećanje uzimajući u obzir i pad vrednosti dinara. Ukupno povećanje prošle godine bilo je 12,8 odsto u odnosu na godinu ranije i imajući na umu aktuelnu krizu vrlo smo zadovoljni - kaže u razgovoru za Danas direktor mesne industrije Neoplanta Boris Mačak.

● **Kriza, u pravom smislu te reči, nije se toliko osetila u Neoplanti?**

- Mi ne pričamo mnogo o krizi. Zadovoljni smo rezultatima. Pre svega mislim na razne organizacije i unapređenje proizvodnih procesa, ali i na razvoj naših pozicija i brendova na tržištima na kojima poslujeemo. Želimo da nas svi, od kupaca do krajnjih potrošača, prepoznaju po kvalitetu i usluzi i sigurni smo da tada rezultati neće izostati. Koliko je kriza uticala na poslovanje ne možemo tačno da izmerimo. Na primer, povećanje prometa samo kada su mesne preradevine u pitanju bilo je 17,4 odsto i verovatno bi bilo još veće da kupovna moć zbog dobro poznatih razloga nije smanjena.

● **Šta se promenilo u firmi otkad ste vi došli na mesto direktora, pre nešto više od dve godine?**

- Radili smo na reorganizaciji i restrukturi-

Bezbedna hrana

Mesna industrija Neoplanta sa sedištem u Novom Sadu počela je sa radom još 1964, a svoj razvojni put je gradila stalnim ulaganjem u proizvodne kapacitete, moderne tehnološke procese, sirovinsku bazu i prodajnu mrežu. O tome koliko se temeljno i ambiciozno radi na kvalitetu proizvoda u Neoplanti dovoljno govori i to što su dobili CINDI znak - simbol za zdravstveno bezbednu hranu. Neoplanta je dobitnik šampionskog pehara Novosadskog sajma za asortiman, inovacije u proizvodnji kao i u uzgoju svinja. Priznanje Biznis partner ovoj kompaniji dodeljeno je četiri puta za etičnost i kulturu poslovanja, društvenu i ekološku odgovornost i odgovornost prema potrošačima.

ranju, što je bilo neminovno. Osim toga, radili smo na promeni imidža, investirali smo u marketing kao podršku razvoju naših brendova, u nove IT, specijalizovane za mesnu industriju, ali smo ulagali i u osavremenjivanje proizvodnih procesa u svim fazama, od poljoprivrede do proizvodnje finalnih proizvoda.

● **Kakva je saradnja sa maloprodajama i veleprodajama? U malom „maksiju“ u mom kraju dominiraju pašete „karneks“ i „argeta“, vaših nema?**

- Maksi je jedini kupac sa kojim mi uopšte ne radimo. Sa svim ostalim ključnim saradjeemo. Direktno pokrивamo oko 5.500 maloprodajnih objekata i zadovoljni smo saradnjom, ali uvek može bolje. Zadovoljni smo i pozicijama

MAČAK

Do sada smo bili prepoznatljivi po mesnim preradevinama, ali 2010. je fokus na razvoju kategorije svežeg mesa. Imamo zaokružen sistem, svoje njive, farmu svinja, klanicu, i mislim da sebe možemo da preporučimo kupcima kao pouzdanog partnera u pogledu kvaliteta

koje zauzimamo u tim marketima, ali radimo na tome da bude još bolja. Promenili smo i pristup tržištu i mislim da su to naši potrošači prepoznali.

● **Da li vam nedostaje to što vas nema u prodavnicama „maksija“?**

- Ne bih to mnogo da komentarišem, ali svakako da nam nedostaje. To bi nam pomoglo da naša pozicija na tržištu bude još jača, naročito u Beogradu, ali uprkos tome iz godine u godinu beležimo sve bolje rezultate. Prošle godine smo bili apsolutni lider u Vojvodini, ali smo dobro pozicionirani i u celoj Srbiji.

● **Gde sve izvozite i koliko i da li ste zadovoljni tim segmentom?**

- Proizvod plasiramo, osim na teritoriji Srbije, i u Crnu Goru, BiH i Makedoniju. Oko 13,8 odsto ili 3,8 miliona evra ide na izvoz. Najveće tržište je BiH, a sve to plasiramo preko Neltovih firmi. Naravno, postoji i dalje mogućnost unapređenja.

● **Postoje li još neke opcije, gde biste još mogli da izvozite?**

- Jedan od prioriteta za ovu godinu je ulazak na tržište Ruske Federacije. Tu već imamo ozbiljne razgovore sa jednim distributerom. Saradnja je gotovo dogovorena, čekamo samo da dobijemo sertifikate.

● **Da li se to odnosi na sve proizvode ili isključivo na mesne preradevine jer ste u tom segmentu do sada bili najviše prepoznatljiviji?**

- Do sada smo bili prepoznatljivi po mesnim preradevinama, ali 2010. je fokus na razvoju kategorije svežeg mesa. Imamo zaokružen sistem, svoje njive, farmu svinja, klanicu, i mislim da sebe možemo da preporučimo kupcima kao pouzdanog partnera u pogledu kvaliteta što je primarni zahtev kada je u pitanju sveže meso.

● **Planirate da izvozite i sveže meso?**

- To nije realno očekivati, meso ima kratak rok trajanja, tako da smo koncentrisani pre svega na tržište Srbije.

● **U trci sa konkurencijom kako stoji Neoplanta? Koliko je vaše učešće na tržištu?**

- Imamo razne konkurencije u raznim kategorijama, ali bitno je da smo napravili veliki iskorak prethodnih godina. Mi tržište analiziramo kroz tri osnovne kategorije - mesnih preradevina, pašeta i gotovih jela. Što se tiče mesnih preradevina trenutno smo na trećem mestu sa 11,5 odsto učešća na tržištu Srbije, s tim što su u okviru toga i trajni i polutrajni proizvodi, koji su najveća potkategorija u mesnim preradevinama. Zahvaljujući „pipiju“ i „gudiju“ prošle godine smo ostvarili lidersku poziciju sa 16,5 odsto u kategoriji polutrajnih proizvoda. To je samo početak ostvarenja dugoročne vizije. Što se tiče pašeta drugi smo sa 15,5 odsto, a kada je reč o gotovim jelima ostvarili smo ono što smo planirali kada smo počeli sa proizvodnjom početkom 2009. Učešće Neoplante s gotovim jeli-

ma na tržištu je skočilo i sa 11 odsto u ovom segmentu smo drugi, što je izvanredan rezultat za samo godinu dana.

● **Koji se proizvod Neoplante najbolje prodaje?**

- Sve izvozimo i sve se prodaje. Svi naši proizvodi su na svim tržištima na kojima poslujeemo. Što se tiče ruskog tržišta tu ulazimo sa gotovim jelima.

● **Šta će biti prioritet u 2010?**

Jačanje postojećih brendova, zatim uvođenje novih kategorija brendova, razvoj novih tehnologija, kao i širenje maloprodajne mreže, i prodaje svežeg mesa, ulazak na nova tržišta. Što se tiče investicija očekujem da ćemo ove godine početi sa prvom fazom rekonstrukcije i reorganizacije proizvodnog pogona. Ukupna investicija je 23 miliona evra, a samo za prvu fazu biće izdvojeno nekih 10 miliona evra. Nastavljam da unapređujemo stare i uvodimo nove tehnologije. Samo za nabavku opreme ove godine budžet je 3,5 miliona evra. Planiramo da ćemo ove godine imati povećanje prihoda od 26 odsto i rast učešća na tržištu od tri dosto. ■

Preporuke najpoznatijeg svetskog investitora

Proverena Bafetova pravila

Poslednjih godina kritičari pišu da je Voren Bafet izgubio dodir sa realnošću. Tvrdje da je „prestar i staromodan“. On, međutim, nimalo ne haje za to. Dogodio se to kada su Bafeta ismevali zbog odbijanja da se pridruži jednoj zabavi. A zatim ponovo prošle godine. Kada je Dow Jones Industrial Average (Indu) pao ispod 7,000, Bafet je bio obasut kritikama zbog toga što je „uskočio“ u krizu suviše rano i suviše odvažno u jesen 2008, igrajući na kartu Goldman Sachs i General Electric i pozvao javnost da uplovi u akcije.

Sada je vreme da ovi kritičari sednu za tradicionalni sto sa tri vrste jela: sa skromnom pitom, sa svojim vlastitim rečima i vranom grakalicom koja likuje.

U prošlu subotu Bafetov Berkšajer Hatevej je objavio da je prošle godine čista zarada skočila čak za 61 odsto, na 5,193 dolara po akciji, dok je knjigovodstvena vrednost porasla 20 odsto i dostigla rekordnu visinu. Berkšajerove akcije klase A, koje su se prošle godine srozale na blizu 70,000 dolara, naglo su skočile na 120,000 dolara. Jesu li aduti za opkladu bili zaista Dženeral Elektrik i Goldman Saks? Očigledno smo napravili milijarde. Neko ko je poslušao Bafetov savet i investirao na berzi u oktobru 2008, makar samo index fund, dobio je oko 25 odsto.

tovinom koje budemo imali podmirujemo i sprečavamo vlastitom likvidnošću. Štaviše, tu likvidnost ćemo neprekidno osvežavati zaradama u našim brojnim i raznovrsnim poslovima.

2. **Kupujte kada svi drugi prodaju**

- Uložili smo mnogo novca da bismo radili za vreme haosa koji je trajao poslednje dve godine. Bio je to idealan period za investitore: atmosfera straha je naš najbolji prijatelj... Velike mogućnosti retko dolaze. Kada pada zlatna kiša, treba je hvatati kofom, a ne koficom.

3. **Nemojte kupovati kada svi drugi kupuju**

- Neki investitori samo kada komentatori iznose optimističke najave i plaćaju visoke cene za beznačajna reosiguranja. Očigledno je naravoučeniije - treba biti strpljiv. Možete kupovati samo kada svi drugi prodaju ako zadržite svoju strast za kupovinom u granicama dok drugi kupuju.

4. **Vrednost, vrednost, vrednost**

- Na kraju ono na šta se u investiranju računajte jeste ono šta ste platili za posao - kupujući malo nečega na berzi - a šta vam taj posao donosi kroz uspešnu deceniju ili dve.

5. **Nemojte dozvoliti da vas zavedu priče o velikom rastu**

Bafet podseća investitore da on i potpredsednik Bekšajera Čarli Munger „izbegavaju po-

slove čiju budućnost ne mogu da procene bez obzira kako uzbudljivi proizvodi takvog posla mogu biti“.

6. **Učinite svoj portfelj raznovrsnim**

- Većina investitora koja je igrala na kartu automobilske industrije 1910, na proizvodnju aviona 1930. ili na proizvođače TV aparata 1950.završila je u gubicima do gole kože, iako su sve to bili proizvodi koji su zaista promenili svet. „Dramatičan rast“ ne dovodi uvek do velikih profita i ne vraća uloženi kapital. Kina to dokazuje, zar ne?

7. **Treba shvatiti ono što imate**

- Investitori koji kupuju i prodaju zasnivajući svoju aktivnost na medijima ili komentariima analitičara, nisu za nas. Mi želimo partnere koji će se pridružiti Bekšajeru zbog toga što sami žele da dugoročno investiraju u posao koji shvataju i zbog toga što žele da slede politiku sa kojom se slažu“.

8. **Održava tuče napad**

- Iako nekoliko godina zaostajemo iza S&P što je bilo pozitivno za kretanje na tržištu, konstantno smo radili bolje nego S&P u poslednjih 11 godina kada su oni imali negativne rezultate. Drugim rečima, naša odbrana je bolja od našeg napada, i tako će se verovatno i nastaviti. (Wall Street Journal, 3. februar 2010)

Predrag Petronijević, direktor Uprave carina Srbije

Kriza umanjila efekte vizne liberalizacije

RAZGOVOR

Ivan Radak

Uprava carina je u prva dva meseca ove godine naplatila ukupno 32,5 milijardi dinara, koji su raspoređeni na odgovarajuće budžetske račune, što predstavlja povećanje od jednog odsto, u odnosu na isti period lani. Kod naplate konkretnih carinskih dažbina beleži se smanjenje za 23,62 odsto, što je očekivano, s obzirom na primenu sporazuma sa Evropskom unijom. Naplata PDV-a pri uvozu veća je za 12,7 odsto. Uopšte uzev, rezultati su zadovoljavajući, pogotovo imajući u vidu posledice prošlogodišnje svetske ekonomske krize i mi smo uvereni da ćemo nastaviti da doprinosimo obezbeđivanju stalnih javnih prihoda - kaže u razgovoru za Danas Predrag Petronijević, direktor Uprave carina Srbije.

● **Sa koliko je kompanija, pogotovo izvoznih, Uprava carina do sada potpisala sporazum o bržem protoku robe? Kako komentarišete tu brojku?**

- Primenom pojednostavljenih carinskih postupaka, želimo da doprinesemo unapređenju spolnotrgovinske razmene naše zemlje i da nastavimo sa izgradnjom partnerskih odnosa sa poslovnim zajednicom. Za pojednostavljeno deklarisanje robe u uvozu prošle godine data su odobrenja za četiri kompanije, a u izvozu za tri. Preporuke carinskih administracija EU upućuju na to da se na početku primene definišu strogi kriterijumi i da se postupci testiraju samo na najvećim kompanijama. Početni rezultati veoma su ohrabrujući, a u narednom periodu uslovi i kriterijumi približiće se mogućnostima malih i srednjih preduzeća.

● **Ima li povećanog obima prelazaka građana Srbije preko granice nakon 19. decembra i u kojoj meri? Očekivalo se da će naraćito ići u šoping ture zbog nižih cena u zemljama u okruženju. Da li se to obistinilo i šta najviše donose u zemlju? U kojoj meri se pridržavaju carinskih propisa, da li je tu bilo problema?**

- Posle 19. decembra neznatno je povećana frekvencija putnika koji odlaze u zemlje Sengenskog sporazuma. Na nekim graničnim prelazima, kao što je Horgoš, čak je zabeležen i pad, što se može tumačiti svetskom ekonomskom krizom. Putnici sa sobom no-

- Odlučna borba protiv korupcije i jačanje integriteta svih zaposlenih predstavlja naš trajni zadatak. Pokrenuta je reorga-

disciplinskog postupka protiv 65 službenika, a izrečeno je 29 novčanih kazni i 9 prekid radnog odnosa. U ovoj oblasti imamo odličnu saradnju sa drugim državnim službama, ali i sa Svetskom carinskom organizacijom, koja nam je omogućila razmenu znanja i iskustava sa carinskim ekspertima iz drugih zemalja.

● **Uprava carina pre nekoliko godina uspostavila je liniju za građane da prijave nepravilnosti koje su uočili. Da li to još funkcioniše i šta najčešće prijavljuju?**

- Otvorena carinska linija počela je sa radom u martu 2006. godine i putem besplatnih poziva na brojeve 064/732 i 011/3190654, građani nam pomažu da prikupimo informacije u vezi sa povredama zakona, krijumčarenjem robe ili narkotika, ali i eventualnim nepravilnostima u radu. Pokretanje ove linije pokazalo se kao dobar potez, pošto je u 2009. godini, tri godine od početka akcije, zabeleženo gotovo 10.000 poziva, na osnovu čega je pribavljeno mnogo korisnih informacija.

● **Da li je Srbija i dalje važna tačka u lancu šverca droge i cigareta? Ima li po tom pitanju bilo kakvih promena?**

- Srbija zbog svog geografskog položaja i dalje predstavlja jedan od najvažnijih puteva za krijumčarenje narkotika. U toku 2009. godine, carinski službenici, u saradnji sa policijom, nastavili su da preduzimaju dodatne mere kako bi se presekli ovi krijumčarski putevi i tom prilikom su zaplenjene različite vrste narkotika. U poslednje vreme, povećan je broj pokušaja šverca cigareta iz Srbije prema zemljama Evropske unije, pa je samo od početka godine zaplenjeno oko 15.000 paklica raznih vrsta cigareta. Uskoro se očekuje dolazak najsavremenije opreme, koja će unaprediti borbu protiv krijumčara.

Šverc kineskog tekstila

● **Privrednici koji posluju u tekstilnoj industriji tvrde da su uvoznici kineske robe smislili nove načine da zaobiđu propise, da biraju posebne carinarice, da postoje posebni „cenovnici“ za njih, da se manipuliše carinjenjem po komadu ili po kilogramu, da carinski organi ne prate put te robe posle ulaska u Srbiju. Da li je Uprava carina i dalje nemoćna prema uvozu kineske tekstilne robe?**

- Pitanje utvrđivanja carinske vrednosti tekstilne robe po reklom iz Kine i pojedinih drugih zemalja veoma je složeno i predstavlja globalni problem. Situaciju iz ranijeg perioda počeli smo uspešno da prevazilazimo zahvaljujući nizu mera uvedenih krajem 2007. Prošle godine, pojačanim dubinskim kontrolama i kontrolama na graničnim prelazima, sprečen je nelegalan uvoz tekstilne robe u vrednosti od preko 38 miliona dinara, tako što smo identifikovali glavne kanale krijumčarenja, kao i različite vidove zloupotreba pri legalnom uvozu.

● **Kakvi su odnosi Uprave carina i carinskih organa na Kosovu? Da li je potpisan neki dokument koji bi mogao da se okarakterise kao akt koji reguliše odnose carinske službe dve države, a administrativnu liniju kao granicu?**

- S obzirom na to da su Kosovo i Metohija sastavni deo Srbije, odnosi koji pominjete ne mogu postojati, pa stoga niti postoji, niti se može potpisati dokument kojim bi bili regulisani nepostojeći odnosi. Uprava carina, kod prometa strane robe, u skladu sa odlukom Vlade Srbije, ne dozvoljava korišćenje isprava i dokumenata kojima se narušava jedinstvenost i nedeljivost teritorije Republike Srbije. Kada je reč o saradnji sa predstavnicima međunarodne zajednice na Kosovu i Metohiji, između Uprave carina i carinske službe UNMIK-a 2005. potpisan je protokol o razmeni informacija, koje mogu biti od značaja za primenu carinskih propisa u periodu važenja Rezolucije 1244. Pored toga, razmena informacija vrši se za EULEKS-om, to jest, sa organima ove misije koji su zaduženi za oblast carina.

● **U kojoj meri je administrativna linija s Kosovom i dalje porozna, imate li procenu koliko je udeo robe koja prođe tu liniju a da Uprava carina ne uspe da je otkrije?**

- Uprava carina i drugi državni organi učestvuju u kontroli roba, putnika i vozila koji prelaze administrativnu liniju sa Kosovom i čine napore da svaki pokušaj krijumčarenja bude suzbijen. Carinici su u tom smislu sprovedi više zajedničkih akcija sa policijom. Primera radi, iz jezera Gazivode izvađeno je gumeno crevo, dugačko oko jedan kilometar, koje je postavljeno za krijumčarenje nafte.

Oslabljenu privredu Srbije dodatno ugrožava visok nivo sive ekonomije, ali država još ne pokazuje želju da se uhvati u koštac s tim problemom

Crno tržište generiše korupciju

Mirjana N. Stevanović

Ukoliko bi se samo četvrtina ukupnog poslovanja koje se odvija u sivoj zoni, u narednih godinu dana prevela u legalne tokove, prihod od carine, raznih poreza i od doprinosa na zarade, bio bi dovoljan da se gotovo celokupna „budžetska rupa“ od 150 milijardi dinara popuni bez ikakvog povećanja dažbina ili kreditnog zaduživanja u inostranstvu. Stručnjaci procenjuju da se kroz nelegalne tokove roba i usluga, godišnje obrne oko deset milijardi evra, a najveću štetu od takvog „poslovanja“ trpi legalna privreda. Ona teško podnosi i teret prevelikih obaveza prema državi, a kada se tome doda i nekontrolisani uvoz i nelojalna konkurencija sive ekonomije, bez obzira da li je reč o robi, uslugama ili radnoj snazi, jasno je da na tržištu mogu da opstanu samo one kompanije koje imaju neku vrstu monopola, ili delatnosti koje uživaju zaštitu države.

Sve ostale grane suočavaju se sa pogubnim delovanjem crnog tržišta, a uprkos zvaničnim izjavama, vlast izgleda da još nije spremna da se uhvati u koštac sa tom pojavom. I mere koje se donesu pod pritiskom privrednika, od zakona do raznih uredbi i pravilnika, ne sprovede se i posle svakog, čak i beznačajnog protesta uličnih prodavaca ili trgovaca „koji posluju bez papira“ odlaže se primena usvojene normative. Analitičari upozoravaju da je tako veliki obim sive ekonomije i

Siva zona sve veća

- Istraživanjem koje smo sprovedi u 15 gradova Srbije, pratili smo ukupan promet roba koje se prodaju van sistema fiskalizacije (na pijacnim i vanpijačnim mestima) u odnosu na tu istu robu koja se prodaje u legalno prijavljenim prodajnim objektima, zatim udeo robe i usluga koji se obave van sistema fiskalizacije u preduzećima koja legalno posluju, kao i broj neprijavljenih radnika i isplaćivanje dela ili celih zarada na crno. Prema rezultatima, samo na području Beograda, ukupan promet roba i usluga „na crno“ u januaru prošle godine iznosio je 35,1 odsto, dok je u avgustu dostigao 40,6 odsto - kaže Dragoljub Rajić, savetnik u Uniji poslodavaca.

ogroman novac koji se vrti mimo svake kontrole, odlična podloga za korupciju na svim nivoima, i tvrde da je to jedan od razloga zbog kojega država i ne ulazi u ofanzivni obračun sa nelegalnim tržištem. Jer, da bi zabeležila bar početne uspehe, tvrdi da Danas Dragoljub Rajić, savetnik u Uniji poslodavaca Srbije, potrebna je spremnost vlasti da utvrdi i sprovede konkretne mere. Za takav potez, potrebna je i pravna država, dobra koordinacija ministarstava ekonomije, finansija i unutrašnjih poslova, šira ovlašćenja inspekciskih službi, oštrije sankcije za prekršioce i aktivna kampanja u javnosti. Ni jedan od tih uslova u ovom trenutku nije ispunjen, a tako „leksibilan“ odnos države doprineo je da se zona sive ekonomije uvećava, naročito poslednjih meseci, kada je to posledica i ekonomske krize, zbog koje mnoge firme ili se gase i prelaze da rade „na crno“ ili deo svog poslovanja usmeravaju kroz te kanale.

- Udeo sive ekonomije u bruto društvenom proizvodu pre krize iznosio je 36,4 odsto, dok poslednji podaci kojima raspolazemo, iz avgusta prošle godine, ukazuju da se više od 40 odsto BDP ostvaruje u nelegalnom prometu. Pri tome, trebalo bi imati u vidu da je ovaj procenat i veći, jer je tokom analize bilo nemoguće obuhvatiti sve one usluge koje obavljaju privatna lica bez prijavljene firme i evidentiranog prometa, kao što su popravke u kući i drugim objektima, prodaja trgovačkih putnika ili neregistrovane usluge transporta - objašnjava Rajić i dodaje da je udeo sive ekonomije mnogo veći u opštinama na jugu Srbije.

Naš sagovornik navodi i zanimljiv podatak da je u kineskim prodavnicama koje su robom

snabdevale komisione radnje, promet skočio poslednjih nekoliko meseci za oko deset odsto. On to tumači kao posledicu pravilnika koji je usvojio Ministarstvo trgovine i usluga, i kojim su uvedene rigorozne mere za komisionare koji nemaju kompletnu dokumentaciju za robu koju prodaju. To se, verovatno u većoj meri odražava i na poslovanje u „sedištu“ kineske trgovine, u novobeogradskom Bloku 70, koji više funkcioniše kao distributivni nego kao tržišni centar. Naime, deo neregistrovanih trgovina tekstilnom robom (pijačne i ulične tezge, komisioni, „butici“) snabdeva se sa te lokacije. Evidentirani uvoz iz Kine, godišnje dostiže iznos od 1,3 milijarde evra (nezvanične procene su da je realna vrednost robe bar dvostruko veća), ali mu se, posle carinjenja, kroz trgovinu na veliko gubi svaki dalji trag. Država samo po osnovu PDV-a na taj deo prometa, gubi godišnje oko pola miliona evra.

Međutim, u tržišnoj inspekciji tvrde da taj centar redovno kontrolišu i da u trgovanju nema prostora koji se ne javljaju i kod drugih trgovaca.

- Radnje u kineskom tržišnom centru u Bloku 70 registrovane su za promet na malo, a tako i posluju. Ono što često stvara zabunu, jeste da se prodaja na veću količinu poistovećuje sa veleprodajom, ali to nije isto. Veleprodaja podrazumeva plaćanje fakturom preko poslovnog računa, a to ovde nije slučaj. Tu trgovci odobravaju popust kupcima koji uzimaju veće količine, ali je roba koju im prodaju uredno evidentirana i na nju je naplaćen PDV. Moguće je da su kupci, koji uglavnom dolaze iz unutrašnjosti, takođe vlasnici nekih butika, i da im se zbog niskih cene isplati da tu robu nabavljaju i puštaju u dalji promet. Da li poseduju ispravnu dokumentaciju za takvo poslovanje, trebalo bi da utvrdi inspekcija iz tih sredina - kaže za Danas Radenko Cetković, načelnik beogradskog odeljenja Republičke tržišne inspekcije.

On dodaje da verovatno zbog gužve i skućenog prostora u kome rade kineski trgovci, kupci ne dobijaju uvek račun, ali da su prilikom kontrole, uvek nailazili na robu koja je uredno ocarinjena, kao i da su sve ulazne fakture pokrivene robom ili fiskalnim odsečkom.

Činjenica je da je, iako se kineski trgovci često poistovećuju sa sivom ekonomijom, daleko veći priliv drugih roba i izvora u toj zoni. Kada je o tekstilu reč, na primer, primat verovatno drže domaći proizvođači, koji podzemnim kanalima uvoze sirovine, pamuk i teksas iz Turske i Indije a potom iz „malih kućnih radionica“ u neuslovnim prostorijama i sa radnicima na crno, izrađuju odeću koja se distri-

državljana te zemlje, govori sam za sebe. Jedno od objašnjenja ovog apsurdna jeste da se u ulozi zakupaca lokala, pojavljuje svega desetak Kineza, dok svi ostali rade u njihovim objektima i izdvajaju procenat od prodaje za troškove iznajmljivanja prostora. Zvaničan podatak o tome koliko kineskih državljana radi u Srbiji ne postoji, ali se procenjuje da je u kategoriji neprijavljenih radnika, ta nacija najbrojnija. Slede bugarski državljani, kojih je u sezoni poljoprivrednih i građevinskih radova oko 15.000, a iza njih na listi su i dalje Rumuni, Crnogorci, državljani BiH. Naravno, veliki broj naših državljana takođe spada u tu grupu, a o kom obimu je reč verovatno najbolje

Činjenica je da je, iako se kineski trgovci često poistovećuju sa sivom ekonomijom, daleko veći priliv drugih roba i izvora u toj zoni. Kada je o tekstilu reč, primat verovatno drže domaći proizvođači, koji podzemnim kanalima uvoze sirovine, pamuk i teksas iz Turske i Indije, a potom iz „malih kućnih radionica“ u neuslovnim prostorijama i sa radnicima na crno izrađuju odeću koja se distribuira preko buvljaka i svih vrsta tezgi

buiru preko buvljaka i svih vrsta tezgi. U nelegalnom prometu okreće se i roba koja preko Kosova dolazi na tržište Srbije, a tu bi veliki posao bio za sanitarnu inspekciju, jer se često radi o švercu mesa nepoznatog porekla. Ali, inspekcije obično ne znaju za mesta gde se ti proizvodi prodaju, niti se na njihovim spisikovima za kontrolu nalaze trgovci koji nisu registrovani, iako pored njih, verovatno, svakodnevno prolaze.

Spektu sive ekonomije trebalo bi dodati i rad na crno, a podatak da je u 13.000 registrovanih kineskih radnji prijavljeno svega 277

svedoči podatak da, prema zvaničnim podacima, u kategoriju zaposlenih spada 1,8 miliona ljudi. Međutim, u anketi o radnoj snazi koju sprovodi Republički zavod za tržište rada, 2,6 miliona ispitanika tvrdi da ima neki posao od kojeg zarađuje novac. Na osnovu ove razlike moguće je bar približno da se zaključuje da armija neprijavljenih radnika dostiže broj od oko 800.000 ljudi. Ako se zna da je u Srbiji minimalna plata oko 15.000 dinara mesečno, jasno je koliko su gubici u državnoj kasi samo po osnovu nenaplaćenih doprinosa za penzijsko i socijalno osiguranje.

se uglavnom lični prtljag i retko predmete domaćinstva, te nije zabeleženo povećanje uvoza robe u putničkom prometu. Broj carinskih prekršaja zadržao se na nivou proteklih godina.

● **Kakvi su rezultati zabeleženi u 2009. po pitanju borbe protiv korupcije unutar Uprave carina?**

nizacija službe i stvaranje povoljne klime koja ograničava diskreciona prava pojedinca i tako otklanja mogućnosti za korupciju. Uveli smo i zasebnu organizacionu jedinicu, Odeljenje unutrašnje kontrole, koje je nosilac borbe protiv korupcije. U prošloj godini, podneto je 55 zahteva za pokretanje

Smanjenje javne potrošnje može predstavljati okidač za još veću krizu

Fiskalna štednja mač sa dve oštrice

Talas fiskalne štednje zapljusnuo je Evropu i Sjedinjene Države. Istovremeno, obim budžetskih deficita i ekonomska stagnacija iznenadili su mnoge. Ipak, uprkos negodovanju nekadašnjih pristalica deregulacije tržišta, koji bi želeli da nacionalne vlade ostanu pasivne, većina ekonomista smatra da su takvi potezi sprečili novu Veliku depresiju.

Finansijski stručnjaci ocenjuju da ne treba sagledati samo dugove neke firme već i njenu imovinu. Na taj način, tvrde, biće pronađen odgovor na pitanje „jastrebova“ iz finansijskog sektora koji dižu uzbunu kada je reč o troškovima vlade. Ali, čak i oni koji budno prate stopu javnog duga priznaju da se ne treba usredsrediti samo na današnji deficit već i na dugoročni nacionalni dug. U tom kontekstu, navodi se da trošenje novca, naročito sredstava koja se izdavaju za obrazovanje, tehnologiju i infrastrukturu, može voditi smanjenju deficita. Budući da je kriza umnogome posledica uskih vidika bankara, ne smemo dozvoliti da se zbog sličnog ponašanja nacionalnih vlada aktuelni problemi prodube.

Brži razvoj i veća sredstva u državnoj kasi koja se obezbeđuju porezima predstavljaju preduslov za smanjenje javnog duga. Takođe, većina ekonomista

Džozef Štiglic

sumnjivo, zemlje koje trpe najveće posledice krize uglavnom su predmet takvih razmatranja. Na primer, Velika Britanija našla se u nezavidnom položaju zbog pucanja kreditnog mehura, kao i zbog činjenice da su finansije, koje su predstavljale epicentar krize, imale veću ulogu u ekonomiji nego što je to bio slučaj u ostalim zemljama.

Ali, slabiji ekonomski učinak Velike Britanije ne predstavlja posledicu loših poteza vlade, budući da su u poređenju sa SAD osmišljena delotvornija strategija kada je reč o davanju spasilačkih paketa bankama i mera pokrenutih u cilju poboljšanja situacije na tržištu rada. Na taj način sprečen je masovni gubitak ljudskih resursa, koji se dovodi u vezu sa visokom stopom nezaposlenosti u SAD.

Budući da je kriza umnogome posledica uskih vidika bankara, ne smemo dozvoliti da se zbog sličnog ponašanja nacionalnih vlada aktuelni problemi prodube

sta smatra da stopa deficita delimično zavisi od stanja ekonomije neke države. U tom kontekstu, slabije razvijene države podložne su većim dugovanjima. Ipak, nije zahvalno davati prognoze takve vrste, naročito u teškim vremenima. Dakle, iako aktuelna situacija nije svakodnevna pojava, bilo bi pogrešno kada bismo pokušali da na osnovu primera iz prošlosti pokušali da predvidimo način na koji će se svet oporaviti od postojeće krize.

Ilustracije radi, Sjedinjene Države su očavaju se s najvećim dugom, koji je praćen zaplenom imovine u proteklih sedam decenija, ali nije dobro praviti poređenja s Velikom depresijom, s obzirom na činjenicu da je današnja ekonomija umnogome drukčija. Štaviše, finansijski potresi koji su ugrozili Federalne Rezerve predstavljali su iznenađenje za ekonomske stručnjake. Ipak, imajući u vidu visoke stope deficita u SAD i Evropi, može se zaključiti da postoji opasnost od dalje stagnacije ukoliko vlade ne preduzmu nove korake, što bi značilo da stopa zaposlenosti čak i u slučaju privrednog rasta neće u dogledno vreme dostići nivo iz vremena pre izbijanja krize.

Ukoliko su takva predviđanja pogrešna, očekuje nas brži oporavak, što podrazumeva povećanje poreza, ali u suprotnom smanjenje javnih troškova predstavljajući okidač za još veću recesiju. To je jedna od lekcija koju smo mogli da naučimo na osnovu iskustva Sjedinjenih Država tokom Velike depresije, kao i analizirajući probleme s kojima se suočio Japan tokom 1990-ih. Ne-

Budući da se svetska ekonomija oporavlja, vlade treba da osmisle planove za povećanje poreza i smanjenje troškova. Ipak, uspostavljanje ravnoteže između ta dva domena biće predmet rasprave. Istovremeno, principi kao što su: „bolje je oporezovati loše nego dobre stvari“ možda će značiti nametanje ekoloških poreza. S obzirom na činjenicu da je finansijski sistem u Sjedinjenim Državama „zagadio“ svet lošim kreditima, u skladu sa načelom da „zagađivač plaća najviše“, trebalo bi da najveći porezi budu uvedeni upravo u toj zemlji. Takođe, dobro osmišljeni porezi koji bi bili nametnuti finansijskom sektoru mogli bi da ublaže probleme nastale kao posledica privilegovanog položaja najvećih banaka. Najzad, na taj način banke bi bile primorane da veću pažnju posvete svojoj glavnoj društvenoj ulozi - obezbeđivanju kredita.

Mada su ekonomisti saglasni u oceni da vlade, naročito u ekonomski razvijenim državama, treba da vode računa o održivosti poteza koje preduzimaju, moraju se uzeti u obzir i opasnosti koje vrebaju od politike štedljivosti. Za razliku od javnih dugova koji se stvaraju zbog finansiranja ratova, što predstavlja teret za buduće generacije, investicije u projekte od javnog značaja mogu unaprediti situaciju.

Autor je profesor na Univerzitetu Kolumbija i dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju

Copyright: Project Syndicate
Danas ima ekskluzivno pravo objavljivanja u Srbiji

Bojana Ristić, direktorka Američke privredne komore u Srbiji (AmCham)

Neophodna brža reforma propisa

Mišljenje članica Američke privredne komore u Srbiji je da Vlada treba, pre svega, ozbiljno da se posveti strukturnim reformama, jer će to imati pozitivan efekat na ekonomiju u celini, kaže direktorka Američke privredne komore u Srbiji Bojana Ristić. Komentarišući uslove poslovanja u Srbiji i gledišta američkih kompanija, ona kaže da američke kompanije rade podrobnu analizu poslovne klime pre nego što se odluče da investiraju, a Američka privredna komora u Srbiji (AmCham) smatra da ima mesta poboljšanju u ključnim oblastima radnih odnosa kao što su eliminisanje negativnog uticaja Opšteg kolektivnog ugovora na poslovni sektor i detaljne izmene Zakona o radu, u propisima koji regulišu tržište nekretnina, zdravstvenoj zaštiti, kao i mogućnostima za razvoj partnerstva između javnog i privatnog sektora.

Vlada treba dosledno da sprovede projekat Sveobuhvatne reforme propisa (SRP) poznatim pod imenom „Giljotina propisa“. U tom smislu, AmCham je Ministarstvu ekonomije i regionalnog razvoja dostavila 200 detaljnih predloga za unapređenje preko 30 zakona i podzakonskih akata, a sve u cilju smanjenja administrativnih barijera za poslovanje. Konačno, Srbiji je potrebna brža reforma javne administracije. Tu prvenstveno mislim na skraćivanje administrativnih procedura i smanje-

ciono-komunikacione tehnologije, energetski sektor, sektor finansijskih usluga, investicije u izgradnju novih poslovnih i stambenih objekata, kao i u proizvodnju, i to daje odličan signal potencijalnim investitorima.

Trenutni uslovi za poslovanje u Srbiji slični su kao i u svim zemljama u okruženju. Međutim, u Srbiji je izražena niska efikasnost javnog servisa, to jest relativno visoki nivo potrošnje u odnosu na kvalitet i output u smislu usluga koji ovaj sektor obez-

ušinske važnosti je da Vlada Srbije proširi dijalog sa privatnim sektorom u cilju definisanja ključnih mera ekonomske politike.

● Da bi se postigli odgovarajući rezultati, potrebna je i poslovna etika. Šta podrazumeva koncept poslovne etike i kakvo je njeno stanje u Srbiji?

Odavno je u svetu prepoznato da je veoma važno obavljati sve poslovne procese transparentno, u skladu sa poslovnim etikom, pa se otuda i ulaže u etičke istraživačke institute širom sveta. Dolazeći na naše tržište, velike, strane kompanije, sa sobom donose svoju poslovnu politiku i trude se da uspostave određenu kulturu poslovanja. Poslovni svet je spoznao važnost svoje uloge korporativnog građanina i važnost poverenja koje uživa kao odgovoran poslodavac - zapravo to je ono sto vas čini različitim u moru ogromne ponude u svim granama industrije.

Američka privredna komora u Srbiji teži da svojim angažovanjem doprinese afirmaciji društveno odgovornog poslovanja unutar srpskog društva koje će doprineti jačanju konkurentnosti srpske privrede i održivom razvoju društva. Kroz aktivnosti i primenu bogate prakse kompanija članica, AmCham nastoji da koncept društveno odgovornog poslovanja postane integralni deo poslovnih strategija što većeg broja preduzeća u Srbiji.

D. Bisenić

Nema velikih investicija

● Ima li interesovanja američkih kompanija za skorije investicije u Srbiji?

Imajući u vidu ekonomsku krizu, bilo bi nerealno očekivati velike investicije u Srbiji, pa bismo u tom smislu želeli da budemo umereno optimistični. Ipak, verujemo da bi potencijalni strani investitori svakako mogli da, iz prve ruke, iskoriste iskustvo kompanija koje već posluju u Srbiji.

Sa tim ciljem, mi smo preneli svoju spremnost da kao najveće dobrovoljno poslovno udruženje u zemlji pomognemo Vladi u naporima koje čini da privuče nove investicije. Čvrsto verujemo da investitori koji su već tu predstavljaju najbolju motivaciju za buduće. U jednom takvom slučaju, AmCham i SIEPA su saradivale u novembru tokom posete američke trgovinske misije, što dovoljno govori o tome da i tokom krize postoje pozitivni signali. U tom smislu, nadamo se da će firme kojima smo preneli naše utiske o poslovnoj klimi u Srbiji, pretočiti svoje interesovanje za investiranje u konkretne investicije.

Istovremeno, Vlada Republike Srbije treba da pridaje veći značaj promociji ulaganja i, pre svega, izvrši analizu onoga što su susedne zemlje već učinile na ovom polju. Na kraju, mi nastojimo da ohrabrimo napore Vlade u smislu brige koja se vodi o investitorima koji su već prisutni u zemlji.

Rast industrijske proizvodnje u januaru još nije razlog za optimizam, tvrde privrednici

Privredni ambijent ne podstiče realnu privredu

Iako su januarski rast industrijske proizvodnje od 3,7 odsto u odnosu na isti mesec prethodne godine, srpski zvaničnici označili kao pozitivan signal da je kriza na izmaku, privrednici ne dele taj optimizam i tvrde da za stabilan oporavak realnog sektora u privrednom ambijentu nedostaje mnogo toga. Činjenica da bez industrijske proizvodnje nema stabilnog ekonomskog rasta postala je očigledna možda tek po izbijanju svetske ekonomske krize, kada je došla do izražaja sva krhlost sistema koji se oslanjao na narastajući finansijski ili sektor nekretnina. To je primoralo čak i Međunarodni monetarni fond da u svojim savetima poslednjih meseci ističe značaj proizvodnje i da koriguje svoju politiku bar u zemljama poput Srbije. Domaći privrednici ovdavno ukazuju na po-

uticalo to što je i u našoj firmi povećana proizvodnja za oko pet odsto, ali to ne govori da je ambijent u zemlji popravljen. Naime, rast proizvodnje vezan je uglavnom za izвозne proizvode, dok na domaćem tržištu tražnja pada. Da bi se zaista nešto pokrenulo, potrebno je da vlada mnogo toga učini, pre svega na planu privlačenja stranih investicija, jer je malo verovatno da bi domaći kapital mogao da pokrene stvari sa mrtve tačke. To znači da bi trebalo podržati projekte izgradnje infrastrukture i ravnomernijeg regionalnog razvoja, ali i raditi na stvaranju države u kojoj vlada pravo, sa kvalitetnim sudstvom i jasnom regulativom. Takođe, pomogla bi i predvidljivost poslovanja, stabilnost cena i kursa koja bi omogućila dugoročnije planiranje - kaže za Danas Dragoljub Vukadino-

Rast koji je zabeležen u januaru, posledica je jedino nešto većeg obima rada u Železari Smederevo, a taj podatak da povećana proizvodnja samo u jednoj većoj firmi pomera statistički prosek, govori o tome u kakvom nam je stanju privreda, kaže Dragoljub Vukadinović, predsednik Upravnog odbora kompanije Metalac iz Gornjeg Milanovca

trebu da se izvrši korenita reforma, ali su do sada imali malo uticaja na zvaničnu ekonomsku politiku. To se odrazilo i na permanentan pad industrijske proizvodnje, koja je za poslednje dve decenije „uspela“ da dostigne nivo od 40 odsto proizvodnje u 1986. godini, na primer. Ni rast koji je početkom ove godine, posle dužeg perioda sa silaznom linijom zabeležen pre svega u metal-skom kompleksu, ne uliva nadu da se nešto značajnije menja, tvrde privrednici.

Rast koji je zabeležen u januaru, posledica je jedino nešto većeg obima rada u Železari Smederevo, a taj podatak, da povećana proizvodnja samo u jednoj većoj firmi pomera statistički prosek, govori o tome u kakvom nam je stanju privreda. Moguće je da je na taj prosek

vić, predsednik Upravnog odbora kompanije Metalac iz Gornjeg Milanovca.

Predsednik Unije tekstilaca Milan Knežević, kaže za Danas da je januarski rast industrijske proizvodnje beznačajan podatak, jer se poredi sa istim mesecom u prošloj godini kada je pad u toj oblasti bio drastičan, čak 17 odsto. Mnogo ozbiljnije trebalo bi shvatiti ne tako optimističan podatak da je u februaru ove godine tražnja pala za oko 25 odsto i to govori mnogo više o stanju srpske ekonomije, tvrdi Knežević.

Velikom broju firmi iz realnog sektora, objektivno nema spasa, ali za one koje imaju šansu da opstanu, Vlada bi trebalo da pripremi mnogo ozbiljniji paket mera nego što je do sada to činila. Sigurno je da u obzir valja uzeti mogućnost sti-

mulacija koje bi doprinele povećanju izvoza, ali i jeftinije kredite za građane. Mislim da bi rastu tražnje doprinelo i to što je Asocijacija malih i srednjih preduzeća tražila od Vlade, a to je da se prepolovi iznos koji izdvajamo za poreze i doprinose na plate do 30.000 dinara, a da se poslodavci istovremeno obavežu da te „ušteće“ usmere u zarade zaposlenima - kaže Knežević.

On, takođe, ističe značaj popravljavanja privrednog ambijenta u Srbiji i podseća da iako se o tome dugo govori, još nije izvršena sveobuhvatna reforma propisa, da pravosuđe još uvek sporo reaguje u privrednim sporovima kao i da je izvršni postupak nedopustivo dug. Nedostaje i jedinstveni privredni registar i još mnogo toga što bi pomoglo da industrijska proizvodnja, koja se i po prirodi stvari sporo oporavlja, povrati svoje mesto na mapi privrednih aktivnosti, ističe Knežević i podseća da je sadašnji ekonomski sistem u zemlji i doprineo da se Srbija

po privlačnosti privrednog ambijenta, svrsta na neslavno 88. mesto u svetu.

I u građevinskoj industriji tvrde da je stanje privrede generalno loše, i da čak ni razumevanje na koje predstavnici te grupacije nailaze u Vladi, ne može bitno da promeni uslove privredivanja. Miroslav Brković, predsednik Upravnog odbora preduzeća „Ratko Mitrović“ i predsednik Odbora za građevinarstvo u Privrednoj komori Srbije, kaže za Danas da je sa Vladom čak formirana i radna grupa koja pokušava da reši najurgentnije probleme iz te grane, ali da niko u ovom trenutku ne može da prognozira kada će ti napori da daju neki opipljiv rezultat. „Ipak, ima prostora i da Vlada učini više, a prvi korak trebalo bi usmeriti na poboljšanje likvidnosti firmi. Postoje tu i dugovi države i njihovo izmirivanje mnogim preduzećima omogućilo bi da dalje rade“ kaže Brković.

Mirjana N. Stevanović

Zoran Drakulić, direktor kompanije Ist Point

Potrebna finansijska injekcija

Svako povećanje prouizvodnje je dobar pokazatelj, ali bi za prave zaključke ipak trebalo sagledati malo duži period i, naravno, imati u vidu da je glavi udar ekonomske krize bio upravo početkom prošle godine, pa poređenje sa tim periodom ne daje pravu sliku ekonomske aktivnosti. U svakom slučaju, ove godine trebalo bi očekivati neko minimalno poboljšanje u privredi Srbije, jer se to očekuje i u zemljama iz okruženja, ali nema još nagoveštaja da bi to bitno poravilo industrijsku sliku kod nas - kaže za Danas predsednik kompanije Ist point Zoran Drakulić. On dodaje da bi država mogla da pomogne privrednicima tako što bi obezbedila više novca, bar jednu do dve milijarde evra, za povoljnije kreditiranje privrede. „Firme su suočene sa ogromnom neli-

DRAKULIĆ

Firme su suočene sa ogromnom nelikvidnišću a istovremeno će najveći broj preduzeća iskazati negativne bilanse i zbog otežanog poslovanja ali i zbog kursa dinara

likvidnišću a istovremeno će najveći broj preduzeća iskazati negativne bilanse i zbog otežanog poslovanja ali i zbog kursa dinara“ ističe Drakulić.

M. N. S.

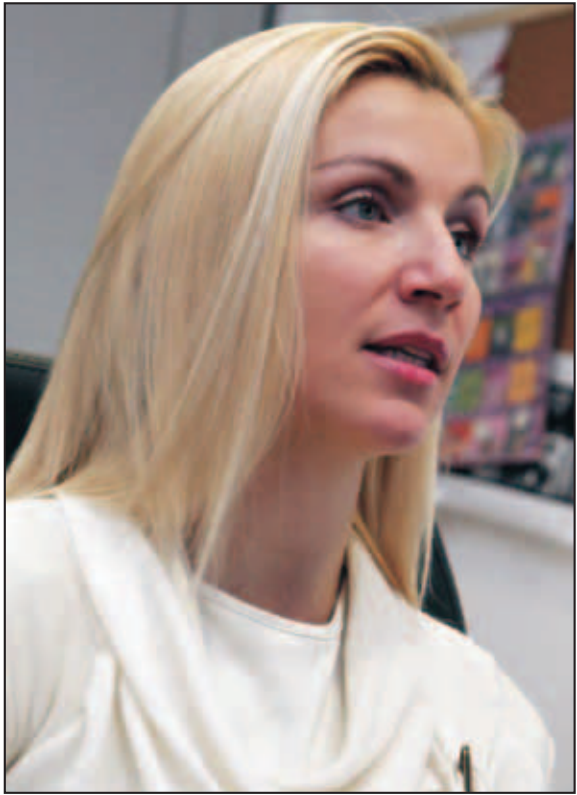
Koordinator projekta Dragan Bisenić; Urednik Miloš Mitrović; Prelom Branislav Bešević; Novinari Ivan Radak, Aleksandar Milošević, Mirjana N. Stevanović, Ljiljana Bukvić, Marija Stojanović; Foto Stanislav Milojković, Stefana Savić

Uspešne poslovne žene na Biznis forumu na Kopaoniku govoriće o neravnopravnom odnosu između muškaraca i žena

Teško do mesta direktora

Ljiljana Bukvić

Prema ne tako davno sprovedenoj statističkoj analizi iz 2006. na mestu direktora u Srbiji bilo je 79,2 odsto muškaraca i svega 20,8 odsto žena, a jaz između jačeg i slabijeg pola još je dublji kada se radi o predsednicima upravnih odbora gde je za žene rezervisano tek 14,3 odsto mesta, kaže u razgovoru zsa Danas docentkinja na Fakultetu za ekonomiju, finansije i administraciju (FEFA) u Beogradu Ana Trbović. Žena ima vrlo malo (tek 22 odsto) i među članovima upravnih odbora, ali i među osnivačima firmi. To je samo jedan od razloga zbog kog je panel posve-

ćen uspešnim ženama u našoj zemlji ove godine na Biznis forumu na Kopaoniku iz prvenstveno zamišljenog izlaganja o „razbijanju stereotipa“ prerastao u priču o neravnopravnom odnosu muškaraca i žena u poslu. „Žene i dalje vrlo teško uspevaju da dođu na najviše pozicije u preduzeću i mi ćemo pokušati da ukažemo na ovu vrstu rodne neravnopravnosti i da pronademo odgovor kako da to učine one koje su zaista mnogo uložile u svoje obrazovanje“, kaže Trbović.

Ono što je i nju donekle iznenadilo jesu rezultati istraživanja koje je uradio Stenton Čejs u kom je obuhvaćeno 300 menadžerki iz Srbije. „Ove žene su pokazale da su vrlo fleksibilne, da bi se zbog posla rado preselile u neko drugo mesto, otišle u inostranstvo, a veliki broj njih bi rado promenio posao radi bolje karijere“, ističe naša sagovornica. Istraživanje je pokazalo da prosečna uspešna žena ne radi više od pet godina u istoj firmi, da ima između 25 i 35 godina, da ih je najviše uspešnih u sektorima finansija i profesionalnih usluga, a najmanje u oblasti logistike, IT i vladinih i nevladinih organizacija. Upravo ovo poslednje je sektor u kojem bi, smatraju one, uz finansije i usluge, mogle najviše da napreduju. Gотово trećina njih je istakla da nema dovoljno slobodnog vremena, dok je više od 75 odsto njih reklo da je ženama teže da izgrade karijeru nego muškarcima. „Postoje još uvek određene predrasude, jedna studija UN pokazala je da u preduzeću u centralnoj Srbiji žena uspešan inženjer naišla na otpor kolega u procesu unapređenja, a potom na distanciranje, samo zato što oni nisu mogli da prihvate da im žena bude šef“, napominje Trbović.

Problem je donekle i u tome, kaže ona, što žene teže iznose zah-

Vera u kosmopolitsku Srbiju

Predsednica Mikros grupe, jedne od vodećih firmi u Srbiji u oblasti IT Milka Tomić kaže za Danas da biti uspešna žena na Balkanu ne bi trebalo da predstavlja više nikakvo iznenađenje, posebno ako imamo u vidu da živimo u 21 veku, veku tehnoloških inovacija. „Lično sam oduvek verovala u onu Srbiju koja je kosmopolitska, bez predrasuda u kojoj svi imaju podjednaku šansu da se izbere, profesionalno potvrde i determinišu, kako bi dali maksimalni učinak kako društvenoj zajednici u kojoj poslujemo, tako i ličnoj satisfakciji i zadovoljstvu“, kaže Tomić. Biti uspešna žena za nju znači voleti svoj posao, želiti maksimalne rezultate i imati jasnu viziju budućih aktivnosti i projekata, a uspeh kao prevashodno stanje svesti i mentalne determinisanosti, materijalizovati u svakodnevnom bitisanju i zadacima koje nepokolebljivo realizujemo. On ističe da veruje da za njenu kompaniju pravi uspeh tek predstoji. „Trenutno smo kao kompanija Micros group-new tehnologis u stagnaciji, zbog globalne ekonomske krize, ali primećujemo lagano „otopljavanje“ i mogućnost ugovaranja novih projekata u oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija“, kaže Tomić, dodajući da pravu ekspanziju očekuje naredne godine.

Lj. B.

teve, nisu toliko direktne kada je u pitanju iznos plate ili visina pozicije, a veliku ulogu u svemu tome ima i odgoj, stav da će drugi uvideti i nagraditi pokazan trud, što se u stvarnosti retko događa bez direktnog upita. „Uspostavljanje ravnoteže između posla i porodice i veći pritisak na majke kao „glavnog i odgovornog roditelja“ je ključno pitanje. Mene bi često iznenadilo pitanje „a ko je sad sa vašom decom“, što sumnjam da se postavlja muškarcima sa malom decom kada odu na poslovni događaj“, kaže Ana Trbović.

Ana Trbović je završila je ekonomiju, međunarodne odnose i francusku književnost, dva magisterijuma i doktorirala, studirajući na Harvardu, Diplomatskoj školi u Francuskoj i Flečer školi prava i diplomatije. Smatra da sama nije bila izložena diskriminaciji u pravom smislu te reči, ali da često oseti da je ima u prvom utisku, tako što je na samom početku sa- stanka mnogi, naročito stariji muškarci, ne doživljavaju ozbiljno. „To je taj trenutak kada tre-

ba da se dokažete, da pokažete znanje i stručnost, možda na višoj lestvici od sredovečnog muškarca. Postoje te prve predrasude“, kaže ona.

Na panelu na Kopaoniku pre svega će biti reči o napredovanju uspešnih žena i poteškoćama na koje one nailaze da bi došle do onih najviših menadžerskih pozicija u preduzeću. „Žena na srednjim pozicijama u firmama ima dosta, ali na najvišim jako malo. Poštujem one koje su uspele da se izbere za svoj status, ali najčešće priče su i kada se to desi da su nečije su- pruge, sestre ili kćerke, iako je to bar jednako često slučaj i sa muškarcima, samo se manje kritikuje“, napominje Trbović. Ona ne misli da je situacija u Zapadnoj Evropi mnogo bolja nego u Srbiji i da su oni u tom smislu „tek korak ispred nas“. „Mali jaz po ovom pitanju predstavlja paradoks i zasniva se na retko pozitivnoj posledici komunizma, koji je aktivno podsticao ravnopravnost u zapošljavanju između muškaraca i žena“, kaže Ana Trbović.

Glumica Ana Sofrenović o vezi umetnosti i poslovnog sveta

Posedovanje ne garantuje trajanje

U Americi su umetnost i poslovni svet usko povezani, jer glavno finansiranje umetnosti i umetnika dolazi iz privatnih, a ne iz državnih fondova. To je sistem veoma različit od našeg i predstavlja veliki i ozbiljan izazov svim umetnicima, pogotovo onim čiji rad se ne zasniva na komercijalnom uspehu. Umetnost je u velikoj meri i stvar prestiža i ljudi su tamo veoma raspoloženi da podrže umetnike u čiji rad veruju - kaže

- Poslovni ljudi imaju dosta interesa da ulažu u umetnost. Poreski sistem podržava ulaganje u umetnike raznim poreskim olakšicama koje nisu ni malo beznačajne. Naravno, da je od umetnosti napravljeno i jedno veoma ozbiljno tržište, tako da je za mnoge to i unosan posao.

● **Bili ste naš počasni ambasador UNICEF-a. Šta je bio vaš zadatak i kako je vaša akcija bila povezana sa poslovnom zajednicom?**

SOFRENOVIĆ

Činjenica da imamo toliko darovitih ljudi ništa ne znači ukoliko kao zajednica ne omogućimo pravu „pistu“ sa koje oni mogu da se razviju i polete u okviru ovog društva, a ne samo one sa koje mogu da se vinu sa kartom u ruci - u jednom pravcu

glumica Ana Sofrenović koja se nedavno vratila sa usavršavanja u SAD.

To usavršavanje podrazumevalo je i upoznavanje sa umetničkim menadžmentom i pronalaženje zajedničkih tačaka biznisa i umetnosti. Ana Sofrenović je, inače, učestvovala u brojnim filantropskim akcijama kod nas i u svetu od kojih je poslednja bila uloga ambasadora UNICEF-a.

● **Šta poslovni ljudi nalaze u podršci umetnicima i umetnosti?**

- Kao ambasador kampanje Unicefa i Pampersa „Jedno pakovanje / jedna vakcina“ koja je ponovo počela ovih dana, imala sam priliku da bliže upoznam vanredne mogućnosti koje se pojave kad se udruže jedna humanitarna i jedna komercijalna organizacija. Ovo je jedna od zaista veoma uspešnih kampanja na svetском nivou, koja je na jako dobar način pokazala kako ova vrsta saradnje može svima do- brog da donese i drago mi je da sam imala priliku da budem njen deo.

● **Odnos prema umetnosti i darivanju ukazuje i na to šta je smisao bogatstva ili posedovanja?**

- Umetnost i filantropiju gaje oni ljudi koji su u sebi sačuvali ljudskost i koji na život i njegovu vrednost ne gledaju isključivo kroz materijalnu dobit i cifre. Novac nije nešto što možemo zanemariti, niti je to potrebno, ali je daleko da je u novcu suština i života i vrednosti stvari. Srećom, bez obzira kako se nekad čini da ovaj svet postaje ciničan sa sve nižim stepenom osetljivosti, postoji i dalje mnogo ljudi koji doživljavaju novac kao sredstvo, a stvari poput umetnosti, filantropije kao svoju suštinu. Na kraju, kada se sve svede, posedovanje ne može da obezbedi nečije trajanje u svesti i sećanjima onih koji će doći posle. Ta svest ili potreba, zapravo, najčešći je razlog okretanja poslovnih ljudi umetnosti.

● **Kako američki poslovni ljudi vide taj smisao i šta bi se od njih moglo preuzeti? Da li je u pitanju „imaju previše, pa mogu malo i da daju“ ili je reč o stavu koji je nezavisan od opsega bogatstva?**

- Postoje tamo kao i svuda razni ljudi i teško je dati neko generalno gledište. Ima i jednih i drugih, ali je suština da je njihovo društvo izgradilo klimu u kojoj se na ulaganje u umetnost i talenat uopšte gleda sa velikim odobravanjem, kako od sistema tako i od samog naroda. Smatra se nedopustivim luksuzom da se jedan tale-

nat pro- pusti i ne podrži i to je nešto što bi kod nas pod hitno trebalo da se uspostavi. Činjenica da imamo toli- ko darovitih ljudi ništa ne znači ukoliko kao društvo ne omogućimo pravu „pistu“ sa koje oni mogu da se razviju i polete u okviru ovog društva, a ne samo one sa koje mogu da se vinu sa kartom u ruci - u jednom pravcu.

D. B.